

2014

št. 6-7

CENA 4,00 €

mladika

Boris Pangerc

ARGENTINA 1993

Lojze Peterle

BOG TE ŽIVI, DRAGI LOJZE!

Milan Dolgan

**Kdo je avtor knjige
JUTRO BREZ SONCA?**

JOŽE BAJZEK

ZASTONJSKI DAR

SAŠA MARTELANC OSEMDESETLETNIK

Obletnica

kazalo

Normalizacija manjšine	1
Obletnica	2
Jože Bajzek: Zastonjski dar	3
Olga Paušič: Obrazi z obale	4
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (20)	10
Lojze Peterle: Bog te živi, dragi Lojze!	12
Majda Artač Sturman: Alojz Rebula in njegovi mladi bralci	14
Boris Pangerc: Argentina 1993	15
Mojca Polona Vaupotič: Janez Aquila v svojem času in prostoru	18
Milan Dolgan: Kdo je avtor knjige JUTRO BREZ SONCA?	21
Antena	26

Vladimir Kos

**NA OKNU
VELIKOSRPANSKE NOČI
(s sonetom naši Vnebovzeti)**

*Nekje tam onkraj zvezdic žuborečih
živiš s telesom z dušo kot nekoč
na zemlji, le da v neizmerni sreči
in v svetu, ki mu smrt je vzeta proč.*

*Tako Te ljubi Sin, o Vnebovzeta!
Tvoj Božji Sin, Ljubezen brez meja.
In vem, da si še zdaj prikupno sveta:
še meni pevcu nudiš nasmehljaj.*

*S Teboj se veselim! In rad bi segel
po zvezdicah in eno Tebi dal.
Da bi čez Tvoj obraz – brez naših peg –*

*še en smehljaj za dar zaplapolal.
Pri križu tudi zame tam si stala
in bela bolj kot ljub božični sneg.*

SLIKA NA PLATNICI: Slovenska zamejska skavtska organizacija je julija in avgusta priredila kar osem taborov. Na sliki so roverji in popotnice, ki so svoj potovalni tabor »route nazionale« zaključili na skupnem stalnem delu v parku San Rossore pri Pisi (foto Andreja Nadlišek).

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.o.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica

**Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.**

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silviya Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst.
Na banki: Zadržna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso
(IBAN: IT58 S089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

Normalizacija manjšine

Nekaterim v naši skupnosti ni všeč beseda *manjšina* in se zavzemajo celo za odpravo pojma *manjšina*, češ da ni v skladu s človekovim dostojanstvom, ker da pomeni nekaj, kar je manj vredno ... nasprotno pa drugi trdijo, da predstavljajo manjšine pravo bogastvo in tako imenovano dodano vrednost vsake države. Manjšinci se nikakor ne moremo znebiti vtisa, da so manjšine, ne glede na vljudnostne izjave, za vsako večino dejansko nebodigatreba, ker postavljajo vedno nove probleme. Ponekod, recimo v severni Evropi, so vendarle že pred časom našli nekakšen modus vivendi, čim se pomaknemo proti jugu in Sredozemlju, pa se problemi kopičijo, ker se v nekaterih državah ne morejo znebiti zmotnega enačenja narod-država oziroma narodnost-državljanstvo.

Vsakdo izmed nas je že bil pri izpolnjevanju raznih obrazcev postavljen pred dilemo, kako odgovoriti na vprašanje o nacionalni pripadnosti ... *Nazionalità* ... in vedno nas zamika, da bi pravilno odgovorili, čeprav dobro vemo, da nas v obrazcu skriti birokrat pravzaprav sprašuje po državljanstvu. Premnogokrat se zgodi, da ne moremo razčistiti teh pojmov niti s tistimi, s katerimi že dolgo živimo z ramo ob rami in delimo isto usodo v isti državi, kar je, navsezadnje, vplivalo tudi na nas, nas v določeni meri tudi spremenilo in nas naredilo za nosilce mediteranskih ali celo latinskih elementov v našem skupnem značaju, naših navadah, obnašanju, celo umetniškem izražanju in tako smo spet primorani prepričevati, tokrat rojake, kaj da smo ... predvsem pa moramo ene in druge prepričevati, da nam status manjšinstva ne zagotavlja nobenega posebnega privilegija in prednosti, ampak prav nasprotno: biti manjšina, usidrana na teritoriju, pomeni stalno napetost, nenehno prilagajevanje in veliko potrpežljivost v pričakovanju uresničitve obljubljenih pravic. Tudi zdaj, ko imamo praktično v vseh vejah oblasti politične sile, ki so nam vsaj deklarativno naklonjene, so na preži sile, ki nas z navidez nenasilnimi dejanji, vedno bolj

utesnjujejo in vedno bolj potiskajo v kot. Reforma krajevnih uprav v temeljih ogroža naše pristojnosti na teritoriju, ki smo ga v eni ali drugi obliki dejansko upravljali tisoč let. Vključevanje v mnogo večje krajevne administrativne enote dejansko onemogoča osnovno obliko neposredne demokracije na teritoriju in potaplja manjšino v večinskem prebivalstvu. Toda tega se zavedamo samo mi, večina gre naprej z uresničevanjem svojih programov in se prav nič ne meni za njihov učinek na manjšinskem telesu. Boj za Sosljanski zaliv je trajal desetletja, dokler ni desnica uveljavila svoje premoči in odobrila urbanistični načrt za turistično naselje, ki naj ne bi spreminjalo etničnega sestava prebivalstva občine. Bile so seveda samo prazne obljube in zdaj imamo v nekdanjem kamnolomu dograjeno umetno naselje z umetnim pristanom in še bolj pisanim sestavom priseljencev, ki z domačini ne bodo imeli nobene zveze, a bodo imeli status stalnega prebivalstva. Vse to v brk mednarodni pogodbi, ki obvezuje Italijo, da ne spreminja krajevne avtonomije na s Slovenci naseljem ozemlju in njegove sestave niti s priseljivanjem. Komično je bilo slediti zadevi s *prosekarjem*: ko so se v Venetu zavedli dejanskega izvora postopka in imena vse bolj cenjenega penečega vina, so uprizorili pravi show z uradnimi obiski, nazdravljanjem in bratenjem ter obljubami, ki so zagotavljale nov zagon *prosekarja* tudi na samem kraju izvora. Vse se je izkazalo kot lažno in hinavsko, medtem pa še naprej učinkuje večdesetletna prepoved kakršnekoli melioracije v proseškem bregu.

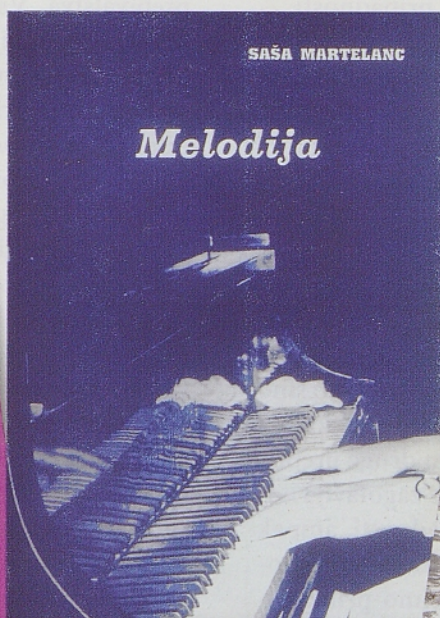
Ko ugotavljamo, da država kljub zaščitnemu zakonu manjšine ne ščiti in dvigamo glas proti neupoštevovanju sprejetih obveznosti, pa nam očitajo, da smo preobčutljivi in nezainteresirani za skupne koristi in da mislimo samo nase.

In mi smo upali, da nam bodo z novim volilnim zakonom zagotovili prisotnost v parlamentu.

Kdo bi si mislil! Naš dragoceni in zvesti sodelavec Saša Martelanc si bo septembra naložil osmi križ. Rodil se je v Ljubljani, a je kot srednješolec prišel v Trst, v rojstne kraje svojih staršev na obisk sorodnikov in je tu ostal. V Trstu je maturiral na klasični gimnaziji in se zelo zgodaj vključil v kulturno delo. Nastopal je na prvih slovenskih Taborih na Repentabru, sodeloval pri povojnem demokratičnem tisku, z Jožetom Peterlinom je bil med ustanovnimi člani Slovenskega kulturnega kluba in Mladike. Ohranil je lepe spomine na profesorje klasične gimnazije v Trstu, posebno še na Otona Muhra, ki ga je okužil z idejo slovenske državnosti, tej je Saša ostal zvest vse življenje in jo širil tudi med nami, ki smo h klubu pristopili. Iz te ideje sta leta 1956 nastali dve številki šapirografiranega lista Slovenska misel. Saša se je dolga leta preživljal s peresom kot zunanji sodelavec tržaškega radia, nekaj časa je celo mislil na emigracijo, a se je končno ustalil v Trstu in se zaposlil kot časnikar na tržaškem radiu. Veliko je pisal za našo revijo, vzdrževal stike z izseljenci, ki so preko Trsta odšli v svet. Je avtor treh knjig črtic, ki so izšle pri Goriški Mohorjevi družbi. Saša ni samo naš dragocen sodelavec, ampak tudi zelo obziren in pozoren prijatelj. Za dolgoletno zvestobo in prijateljstvo smo mu iskreno hvaležni. Ad multos annos!

M. M.

Naslovnice treh knjig črtic, ki so izšle pri Goriški Mohorjevi družbi.

Zastonjski dar

Gotovo vsak človek ohranja in hrani kakšno darilo, ki mu veliko pomeni. Morda to niso niti velika niti dragocena darila v smislu, da bi bila zelo draga, vendar so pomembna, ker nas povezujejo ali spominjajo na kako drago osebo ali poseben dogodek v življenju. Ta darila radi hranimo, ker nas na njih veže neki lep in prijeten spomin, in s tem ohranjamo neko hvaležnost na osebo, ki nam je dala tak dar. Čudovita je skrivnost ljubezni in njene-ga darovanja; iz nje se rodi hvaležnost in veselje, ki je sestra ljubezni. Pri vseh teh darilih, ki nas obdajajo in hranijo našo hvaležnost, pa morda pozabljamo na največji dar, ki smo ga prejeli, in to je življenje samo.

Rojstvo in življenje je zagotovo naš najlepši in najdragocenejši dar, ki smo ga kdajkoli prejeli. Brez tega daru ne bi mogli sprejeti nobenega drugega daru v življenju, ker nas preprosto ne bi bilo. Blizu tega spoznanja največjega daru pa hodi kakor senca, prijazna ali neprijazna, odvisno od našega počutja, vprašanje, zakaj smo rojeni, zakaj nam je bil darovan ta prvi in največji dar. Morda je res vsakemu posamezniku nemogoče ponuditi neovrgljive objektivne dokaze, zakaj se je rodil, zagotovo pa je mogoče najti in potrditi dovolj dokazov, ki jih lahko najdemo v svojem življenju, da si lahko tudi odgovorimo na to, zakaj smo se rodili. Vsak človek lahko in mora jamčiti sam za poštenost in iskrenost svojega prepričanja in spoznanja na tem področju. Na to nam ne more odgovoriti neposredno nihče drug in nobena zunanja stvar, čeprav nam lahko nakazujejo smeri, v katere lahko razmišljamo. Življenje nam je podarjeno in ga lahko kot takšnega tudi sprejmemo. Sprejemamo ga, ko odgovarjamo na to podarjenost, da tudi sami lahko podarjamo naprej v bogato in polno življenjsko izkušnjo. Vsak ima v svojem življenju takšne življenjske izkušnje, ki ga hranijo in bogatijo.

Sam se spominjam enega takega dogodka iz svoje vojaške službe, ki je trajala dve leti, ko je Slovenija spadala še pod Jugoslavijo. To je bilo nekoč obvezno vojaško služenje, kateremu se ni mogel nihče izogniti. Da bi pregnal dolgčas, tega dolgega vojaškega služenja, sem si kupil kitaro in se počasi začel učiti po neki preprosti vadnici, ki je nazorno nakazovala

akorde spremljanja pesmi. Kar pa hočem povedati, je to, kako je končala ta moja kitara. Po odsluženem vojaškem roku je vsak vojak pisal domov, da so mu od doma poslali civilno obleko, v kateri se je vrnil domov. Pri nas je takrat bil z nami tudi neki vojak, musliman iz Bosne, saj jih je bilo veliko tudi od tam, ampak sem si tega najbolj zapomnil, ker ni imel nikogar, ki bi mu poslal obleko, da bi lahko odšel domov v civilu. V takem slučaju je lahko odšel domov v vojaški obleki in jo potem poslal nazaj. Toda to ni bilo najbolj prijetno, ko je kdo moral odidi domov v vojaški obleki. Tedaj mi je prišla ideja, da bi prodal svojo kitaro in temu vojaku preskrbel denar za obleko. Tako sem tudi storil. Res, kupil si je poletne hlače, srajco in čevlje. Bilo je poletje in dalo se je na lahko obleči. Ta vojak je bil izredno vesel te poteze, da se je lahko vrnil z odsluženega vojaškega roka v civilni obleki tako kakor mi vsi drugi. Toda veliko lepše sem se počutil jaz, ko sem ga videl, kako ga je razveselilo to dejanje. Kadar naredimo kaj zastonj, nas to gotovo najbolj osebno osrečuje, ker se nam zdi, da smo zastonjski dar življenja lahko delili z nekom. To nas uči biti človek, ko sprejemamo življenje in rojstvo v posvečeno hvaležnostjo, kot zastonjski dar.

Resnična in konkretna ljubezen do bližnjega je prava domovina duha, kjer lahko spoznavamo in si odgovarjamo na to, zakaj smo se rodili. Tu se krščanska vera dotika osupljive pripovedi o Bogu človeku, Kristusu, ki je tudi neskončni vir ljubezni in spoznanja, o Bogu, ki biva med nami, zato da bi tudi mi lahko bivali v njem. Če dojemamo samega sebe in svet kot dar, zastonjski dar, lahko spreminjamo odnose med ljudmi in naravo. Skozi tako dojetje svet ni več ječa in drugi niso več pekel.

Obrazi z obale

Novela je prejela tretjo nagrado na 42. literarnem natečaju revije Mladika

I. KORUZAR

Rada poležavam na soncu ob morski obali. Seveda ni zdravo, ni priporočljivo in sploh ... Odkar pomnim, sem to počela in najbrž na stara leta ne bom spreminjala navad, četudi se zavedam, da človekov največji organ – koža – ne pozabi in ne odpušča.

Letos sem vzela s sabo na počitnice skladovnico kriminalk Fredericka Forsytha in Jefferyja Deaverja, čigar junaka Amelia Sachs in Lincoln Rhyme sta mi kar prirasla k srcu. Tako sem se med »cvrenjem« na zgodnjejesenskem soncu ob plavem Jadranu prepuščala razburljivim pustolovščinam neverjetno bistrih, pogumnih, super literarnih junakov, kakršnih v resničnem svetu seveda ni!

Moža sem opozorila, da me med branjem NI in naj si tudi sam za naslednje tri tedne poišče kakšno privlačno počitniško dejavnost. Ni nujno, da vse počneva skupaj in si od jutra do noči dihava za ovratnik. To počneva itak vse leto, zakaj bi še na dopustu! Čudno me je pogledal, potem pa sklenil, da bo tudi sam bral. To je bilo velikansko presenečenje, saj doma ne vzame v roke drugega kot Delo in vse njegove priloge. Da bo bral? No ja, knjig sem imela res dovolj za oba.

Tako sva se že zjutraj po zajtrku lotila debelih knjig iz mestne knjižnice. Saj danes nima več smisla kupovati knjig – predrage so, potem pa polnijo knjižne police in so le nadležen zbiralec prahu.

Že prvi dan sva postala pozorna na čudnega tipa, poimenovala sva ga kar Koruzar, ki se je med deset in poldnem vsaj dvajsetkrat sprehodil mimo naju (in vseh drugih od sonca popečenih teles) po plaži in deklamiral ali bolje pel tole: »Domača kukuruza, kukorica, Mais ... deset kuna, kuna – čuna – bez računa!« Prvo besedo je krepko zategnil – dooo-mača – da je poudaril eko ali bio sporočilo svojega slogana. Neverjeten tip! Z zanimanjem sem ga opazovala: izredno visok, kakšnih 190 centimetrov, suh kot nedorasla akacija, zagorel, da se je zdela njegova koža kot plemenito staro usnje, vsak dan oblečen enako (sve-

tle platnene hlače do kolen in živo zelena majica brez rokavov, okrašena na hrbtu s sliko velikega koruznega storža ter širokokrajnim slamnikom na glavi).

»Poglej noge, ves je polepljen z obliži ...« je šepnil mož. »Verjetno ima žulje od toliko hoje sem in tja po obali.«

Obute je imel zelo preproste, zdrabsane japonke in obe stopali polepljeni ali morda polepljeni in še obvezani. Ovoji so bili umazani, tako da se ni natančno videlo.

Njegov zgubani, od sonca in vetra zdelani obraz me je spominjal na Spencerja Tracyja, filmskega junaka iz zgodbe Starec in morje. Ljudje, ki živijo ob morju, imajo čisto posebne poteze na licih, ko se postarajo. Ali je to le moja domišljija?

»Se mu splača križariti vse dopoldne tu okoli, če ne proda nobene koruze?« se je spraševal Joži, ko je Koruzar že desetič odpel svojo koruzno reklamo.

»Mogoče je nastopač, uživa v našem čudenju,« sem razmišljala.

»Ni videti, da bi se preživljal s prodajo kuhane koruze,« je dodal Joži. »Bolj me spominja na kakšnega radovedneža ali ženskarja, ki uživa ob spogledovanju z napol golimi turistkami.«

Res ni deloval kot nekdo, ki ima cilj prodati vsaj sto koruz dnevno, da bi si lahko kupil osnovna živila za vsakdan. Vsekakor pa je bil markantna pojava.

Nekaj metrov proč od naju je vsak dan parkirala brhka mladenka, ki nikakor ni sodila v naš krog srednje starih upokojenecv, a ji je bilo očitno dovolj udobno med nami, da je vztrajno prihajala na ta konec plaže. Upokojenci smo bolj molčeče ljudstvo, vsaj tisti iz Slovenije, in očitno ji je mir dobro del. Hudič je bil v tem, da je vselej pripeljala na plažo še svojo psičko Džeki, po mojem čistokrvno kratkodlako jazbečarko, ki je bila kot osa: nemirna, glasna, vsiljiva, prav nadležna majhna žival. Čeprav so bili na več krajih postavljeni zelo očitni znaki, da je zadrževanje na plaži psom prepovedano, se lastniki štirinožnih domačih ljubljencev na to sploh niso ozirali. Psov je bilo, kolikor hočeš. Morda so psičarji prihajali na jesenski oddih prav zato, ker so računali na potrpežlji-

vost in širokogrudnost upokojencev, ki so na morju septembra pač prevladujoča populacija. Džeki je bila torej del naše majhne miroljubne skupnosti in smo jo sprejemali kot nujno zlo – skupaj z njeno lastnico, ki sicer z nikomer ni komunicirala; očitno je bila bolj ošabne sorte.

A Džeki je bila alergična na Koruzarja! Vsakokrat, ko se je s svojim vozičkom, polnim kuhane koruze, sprehodil mimo nas, se je zagnala vanj kot pobesnena furija. Običajno jo je odgnal z odločnim zamahom svojih dolgih nog ali se je ustavil, okipel, se sklonil in pogledal bevskajoči živali v oči, tako strogo, mračno in temno, da se je mala ugasnila, kot bi ji zmanjkalo elektrike v baterijah.

Tistega dne – bilo je oblačno in vetrovno, morska gladina se je penila od naraščajočih valov – pa se je zgodilo nekaj, česar nismo pričakovali in nas je vse presunilo. Ko je prišel Koruzar mimo s svojim vozičkom in reklamno popevko za svoj biznis in ko se je psička kot običajno zakadila proti njemu, je visok moški odločno skrčil svojo desno nogo in z vso močjo brcnil živalco v rebra. Kar poletela je in se zabila v zid, ki je omejeval betonsko plažo od peščenega igrišča za odbojko, potem pa negibno obležala na tleh. Trenutek tišine, ko smo se vsi zdrznili in ostrmeli, je bil nabit z grozo. Kaj takega! Džekina lastnica je začela vpiti, klicati na pomoč in policijo, histerično se je zagnala v Koruzarja in ga tolkla po prsih, da jo je dvojica starejših moških komaj odtrgala z njega.

On pa – mrtvo hladen kot ledena gora sredi Severnega morja – je potisnil svoj voziček naprej in zapel svojo: Dooooomača kukuruza, kukorica, Mais ...

In od tedaj ga ni bilo več na naši del plaže!

II. GOSPODIČNA

Džeki ni bilo hudega. Proti večeru je že veselo tekala med šotori, avtodomi in kamp prikolicami. Rada je prihajala k nama, ker je bila najina počitniška prikolica prva soseda »palače« njene gospodarice in ker sva ji zmerom dala kaj za pod zob: hrenovko, klobaso, ostanke pečenke in podobne dobrote. Gospodičnino poletno bivališče je bilo res prav razkošno; velikanska prikolica z dvojnimi predprostorom: v prvem je imela kuhinjo, v drugem velik prostor z ogromno okroglo mizo in osmimi stoli – za druženje ob večerih. A je bila ves čas edina stanovalka. Skupaj z Džeki seveda.

Ko sva se pripeljala počitnikovat, je samotna sedela za veliko mizo in si urejala nohte. Nekaj podob-

nega pozdravu sva res slišala, pogledala naju je pa tako zviška, kot pač ošinejo sočloveka bogatini. Brala sem njene misli, ki so šle v to smer: revčka, sploh ne vesta, v kaj sta se spustila! Saj res nisva čisto dobro vedela. Prastara prikolica najinega znanca je bila v primerjavi z gospodičninim domovanjem totalna revščina, beda, skoraj ruševina. Pokvarjene zadrge na krilih predprostora, majavi in napokani plastični stoli, hladilnik v zadnjih zdihljajih, vzmetnice na ležiščih obrabljene, polne vdolbin in lukenj ... da ne naštevam, hib je bilo več kot preveč. Niti slovenske zastave ni bilo na pročelju bivališča, medtem ko je njena hrvaška šahovnica bahavo vihrala v septembrskem pišu. Skratka, hitro sem razumela njen sočutni pozdravni pogled, ki nama ni vlil optimizma. Pogledala naju je, vsak dan enako, zamomljala vljudnostni pozdrav – in to je bila vsa naša komunikacija. Če ne bi bilo Džeki, bi ostali vseh enaindvajset dni popolni tujci, čeprav smo bivali le dva metra narazen.

Med prikolicama je bil kot nekakšna meja rumen gumijast čoln, v katerem je Džeki rada počivala, tudi spala kdaj pa kdaj. Raje tam kot v žičnati »pasji kletki«, kamor jo je gospodarica zaprla, ko je šla po opravkih. Velik čoln, v katerem bi se lahko vozilo tudi do šest oseb, očitno pa je bilo, da ga že dolgo nihče ni uporabljal.

Gospodična je hranila svojo živahno psičko samo z briketi in vodo, vse dni tako. Ni čudno, da je ob vsaki priložnosti ušla iskat kak priboljšek k sosedom. Seveda se je gospodična zaradi tega usajala, jo zmerjala, a ni kaj prida zaleglo. Usajali so se tudi številni sosedi, ker je Džeki veliko lajala in motovilila po vseh okoliških prikolicah, a jezili so se nekako zadržano, kot da bi se bali prebivalke razkošnega počitniškega doma. Ni mi šlo v glavo, zakaj ali od kod tak potuhnjen bes!

Gospodična je običajno prizehala iz rjuh šele okrog enajstih, ko sva se midva že odpravljala na dopoldansko kopanje. Džeki je zdrvela opraviti pasje potrebe v bližnje grmovje, ki je omejevalo kamp. Mladenki še na misel ni prišlo, da bi se spodobilo pospraviti pasje iztrebke. To me je blazno jezilo. Tudi mi smo imeli doma dve psički, pekinčanko in lhasa apso, vsi v družini smo skrbeli zanju, kot se spodobi in nihče ni šel z njima na sprehod brez vrečk v žepu. Če imaš hišnega ljubljence, moraš skrbeti zanj, kot je treba.

Peti ali šesti dan se nisem mogla zadržati in sem ji vrgla pod nos: »Res ni prav, da vaša psička lula in kaka povsod okoli. Storite kaj v zvezi s tem!«

»To vas pa res nič ne briga!« je mrtvo hladno odvrnila, me pogledala, kot da sem predstavnica nižjih

bitij, pa dodala: »In neahajte jo hraniti s človeško hrano, ja?«

Beseda 'človeško' je zvenela iz njenih ust kot psovka. Zdrznila sem se in od presenečenja ostala brez odgovora, kar se mi res le redko zgodi. Joži se je kisko nasmehnil, rekoč: »Zdaj pa imaš! Mislim, da sta s tem pogovorom definitivno prekinili vse diplomatske odnose.«

Res naju je nehala zjutraj pozdravljati, še pogledala naju ni, a vesela Džeki je vsakokrat, ko je le mogla, smuknila k nama in seveda sem ji vedno kaj dala. Za nalašč! Mala je vse pojedla, in to tako hlastno, kot bi bila neprestano lačna. Naši psički briketov nista marali, še povohali jih nista. Pameten kuža dobro ve, kaj je prava hrana.

Zgodilo se je zvečer, ko sva se po dolgem sprehodu vrnila iz ribiške vasice.

Džeki je lajala, kot bi se ji utrgalo. Gospodičnino razkošno domovanje je bilo ovito v temo, samo pri psičkini žični kletki je brlela vrtna lučka. Joži je stopil bliže, da bi videl, če jo morebiti straši kakšna žival. Težko je bilo poslušati neprestano bevskanje, ki je občasno preraslo v pravo obupano tuljenje.

»Ničesar ne vidim,« je dejal, »zakaj potem tako divje laja?«

Pristopil je še sosed, tudi Hrvat, ves nakurjen in odločen, da bo razrešil situacijo.

»Ženska je odšla in pustila psa v kletki!« je zarenčal.

»Kako odšla? S prtljago?« sem se zgrozila.

»Pa ja, pripeljal se je nek frajer, spokala je svoje stvari in se odpeljala z njim ... žival pa preprosto pustila v tej grozni žični kletki.«

Človek je bil videti na robu z živci. Najbrž mu je pasji lajež paral potrpeljenje že kar nekaj ur. Z možem sta stopila do Džekine kletke in gledala ponorelo ali na smrt prestrašeno psičko, ki se je s prednjima tačkama divje oklepala svoje kovinske ječe, nas gledala z velikimi okroglimi očmi, kazala zobe in tulila.

»Pojdiva do recepcije,« je predlagal Joži sosеду. »Morda oni vedo kaj več.«

Torej sta šla, jaz sem pa skušala s prijaznim prigovarjanjem pomiriti prestrašeno Džeki. Nič ni zaleglo, tudi lep, sočen zrezek ne. Poskusila sem s skodelico mleka in koščki čokolade – pa nič. Najraje bi jo izpustila iz kletke, pa si nisem drznila, kajti to bi bilo motenje posesti, psička pa – zmedena, kot je bila – bi mi lahko tudi ušla in šele potem bi bil ogenj v streh! Ni mi preostalo drugega kot počakati na možka.

Kakšnih dvajset minut ju ni bilo.

»Pravijo, da je gospodična odšla domov, a v pri-

kolico pridejo njeni starši in sestra,« me je pomiril mož, ko se je vrnil.

»Pridejo – kdaj? Še nocoj?«

»Jutri ali pojutrišnjem,« je bevsknil razjarjeni sosed. »To pomeni, da bo žival lajala vso noč. Ponorel bom ... pa ne samo jaz!«

Joži je zamišljeno gledal proti Džeki. Potem je rekel: »Prosila sva, naj psičko odpeljejo kam v zavetišče, pa nočejo, češ da je to drago in da bi jo morali peljati vse do Zadra.«

»To jih pa ne skrbi, da bo pol kampa vso noč na nogah zaradi pasjega laježa!« se je drl sosed. Prišla sta še dva in potem se je razvila živahna debata, kaj naj storimo, da bo v kampu mir. Padel je predlog, da bi bilo najbolje poklicati policijo, če uprava kampa ni v stanju rešiti zapletene situacije.

»Ste nori, policijo? Tega ne moremo!« je izjavil eden od sosedov.

»Pa zakaj ne?« sem se čudila.

»No ... ne veste, gospa, seveda ne morete vedeti, od kod bi ... a lastnik te velikanske kamp prikolice je znani major hrvaške vojske ... gospodična je njegova hči in ...«

Zmignil je z rameni, kot bi hotel poudariti, da gre za nedotakljivo osebo, ki ji niti policija ne bi bila kos. Kako znano mi je bilo!

Odločno sem dejala: »Major gor ali dol, tega pasjega tuljenja ne mislim poslušati vso noč in morda še jutri ves dan. Pokličimo policijo!«

Ljudje so se spogledovali in molčali. Bilo je jasno, proti uglednežu, bojevniku iz »slavne-ga domovinskega rata« se ne bodo bojevali.

»Pusti, nima smisla,« mi je prigovarjal Joži. »Vsi bodo proti nama.«

»Prav, potem pa vzemimo psičko iz kletke, mislim, da bo to pomagalo. Da ne bo sama.«

Spet ni bilo odziva, v meni pa se je dvigal bes. Kakšne ovce!

Stopila sem v predprostor gospodičninega domovanja in spustila Džeki iz žičnate kletke. Obstala je kot okipela, kot da ne ve, kaj naj stori. Previdno sem jo vzela v naročje in ji ves čas tiho prigovarjala, jo klicala po imenu in božala po drobni glavici. Ugasnila se je, kot bi izklopil baterije in v nekaj minutah se je umirila pa mi zaspala v naročju. Še v spanju je drhtela in občasno polglasno zacvilila. Pes pač čuti, če ni ljubljen.

»Kaj boste pa zdaj?« je tiho vprašala soseda v pižami.

»Kaj, kaj? Pri meni bo prespala, jutri bomo pa videli,« sem odločno sklenila.

Jutro ni prineslo ničesar novega. V veliko prikolico ni prišel nihče in tako sva imela Džeki lepo na grbi. Ves dan sva ostala gori v prikolici, da ne bi bilo hude krvi, če pride kdo in bo iskal psičko. Pa ni bilo nikogar. Tudi naslednji dan ne. Tako sva se hodila kopat izmenoma, skupaj s psičko si nisva upala iti, saj bi lahko pobegnili, lahko bi se ji kaj zgodilo, lahko bi ...

»Krasno,« je godrnjal Joži. »Oplemenitila si najine upokojske počitnice!«

Molčala sem, saj je bila odločitev samo moja. A resnica je bila, da mi je Džeki olepšala dneve. Bila je tako ubogljiva, poslušna, pametna psička! Veliko je razumela, iz česar sem sklepala, da je najbrž hodila v pasjo šolo. Odlično sva shajali. Zjutraj sprehod ob obali, kasneje dremanje pod košatimi borovci v debeli senci, seveda iz previdnosti ves čas na povodcu, popoldan igrice z žogo in drugimi igračkami, ki sem jih našla v njeni pasji kletki, zvečer spet sprehod in kopanje na samotni plaži, ko ni bilo nikogar več, da bi se jezil nanjo. Kuhala sem ji, da se je do sitega najedla. Videti je bila srečna – tako kot jaz.

»Očitno ne bo nikogar sem,« je dejal sosed, »najbolje, da žival posvojite in jo odpeljete v Slovenijo.« Razumela sem, da je mislil bolj za šalo kot zares. Prinašal je klobase in mleko, tako da je bila Džeki deležna vse pozornosti »staroselcev«, kot so si rekli kamperji, ki so prihajali tja dol vsako leto.

Minili so štirje dnevi. Nikogar ni bilo, da bi prevzel skrb za Džeki.

Potem se je pa – že v temi – pripeljal velik terenec in iz njega je skočila gospodična, Džekina lastnica. Mrko me je ošinila, nato psičko v mojem naročju, in za čudo pozdravila. Terenec je nato v sekundi odbrzel, tako da voznika sploh nisem uspela videti. S potovalko v roki je negotovo mencala na mestu, ne vedoč, kaj naj stori. Neverjetno – bilo ji je nerodno. Vzvišeni damici je bilo nerodno! Še preden je odprla usta, jo je nadrl sosed: »Kaj ste si pa mislili, smrklja! Pustiti psa kar tako, nezaslišano!« Nato jo je okrcala še sosedka iz Čakovca: »Nesramno in kruto do živali! In do vseh nas tukaj! Sram naj vas bo ...«

Gledala je enega, pa drugega, potem pa zajokala in stisnila iz sebe samo: »Oprostite, oprostite ...« Zgrabila je Džeki in stekla z njo v svojo palačo. Zaslutela sem, da se ji je moralo zgoditi nekaj hudega, da jo je moralo kaj zelo prizadeti, da je bila na tleh ...

Tako rada bi slišala njeno zgodbo. Pa je seveda nisem, kajti naslednje jutro – okrog pol šestih, ko sem si skuhalo jutranjo kavo – je gospodična, z Džeki v naročju, odšla. Nasmehnila se mi je – to pa je bilo tudi vse.

III. PLITVINARKE

Bilo jih je šest, »plitvinarke« pa sva jim z Jožijem rekla zato, ker očitno niso znale plavati in so se po ure in ure namakale v plitvini ob betonskem zidu plaže, tičale v napihnjjenih avtomobilskih zračnicah in klepetale, klepetale, klepetale ... pa tako glasno, hrupno, vsiljivo, da si jim hočeš nočeš moral prisluhnuti. Ker sva jih opazovala in poslušala že šest dni, sva jih poznala tudi že po imenih. Vseh šest gospa je prihajalo sem že dvajset let, njihove kamp prikolice pa so bile v naselju stacionirane vse leto, torej so sodile med »staroselce«, in vse so prihajale iz Varaždina. Pravi malomeščanski ženski kavni ali »trač« krožek.

»Končno smo v Evropi!« je tistega jutra začela gospa Mila, obilna ženska z noro pričesko iz las barve svežega korenčka. »Zdaj bo vse šlo le navzgor, boste videle!«

»Joj, kako si naivna!« jo je okrcala Nada, suhica v prevelikih enodelnih kopalkah, ki so visele z njenega koščenega telesa kot zdelana stara vreča. »Kaj bo šlo navzgor? Samo cene!«

Sivolasa Ivana se je ozrla k nama: »Kajne, Slovenca? Cene bodo skočile v nebo.«

»Pri nas so res,« se je strinjal Joži. »In še kar lezejo navzgor.«

»Kaj pa penzije?« je zavpila Anka, najstarejša med njimi. »Se da preživeti?«

»Vedno bodo prenizke,« sem se skušala izogniti direktnemu odgovoru. »Saj veste, ko padeš s plače na penzijo, imaš občutek, da so te prepolovili.«

»No, če ni preveč osebno, koliko dobivate mesečno?« je vztrajala Anka. Hotela sem se spogledati z možem, da bi mi dal koristen namig, a šest parov oči je neizprosno viselo na meni ... in čakalo na pošten odgovor.

»Že štiri leta enako – devetsto evrov,« sem odkrito povedala. Ženske so zakrakale kot jata vran, med katere je nekdo zabil kamen.

»Joj, to je pa veliko!« je prišlo iz Milinih ust. Jadranka, komaj upokojena, je dodala, da je to mnogo več, kot je sama prejemale redne plače v bivši službi, Ivana pa je zagrenjeno izdala, da razpolaga z le 450 evri mesečno: »Zato pa sva z možem tu doli kar pol leta, tu je vse ceneje kot doma. Moževa invalidska pokojnina znaša samo 320 evrov.«

»Kako je lahko tu na obali ceneje kot v Varaždinu?« je posegel vmes Joži.

»Kako? Lepo: kupujeva pred večernim zapiranjem trgovin, ko znižajo cene osnovnih živil za 50 %, ele-

ktriko trošiva res minimalno, najemnina je znosna, bencina sploh ne kupujeva, ker se ne voziva nikamor ... no, seveda nama pa kaj prispevajo tudi otroci, ki pridejo dol na dopust,« je bila zgovorna Ivana.

»Ampak letna najemnina prostora za kamp prikolico je menda kar zasoljena, sem slišala,« sem rekla, saj mi je znanec, v čigar prikolicu sva bivala, pred časom potožil.

»To pa gre na kredit,« se je zahabljala šesta plitvinarka, gospa Simona. »Midva z možem vsako leto vzameva kredit za odplačilo vseh stroškov, ki jih imava v zvezi s kampom.«

Zdelo se mi je, da v tem ni hude logike, a če se jim je na ta način izšlo ...

Gospe so vsak dan načele kakšno zanimivo življenjsko temo in jo potem obdelale do obisti. Vselej so pričakovale tudi najino mnenje. Zdelo se mi je, da ženske še vedno verjamejo, da smo Slovenci bolj izkušeni, da znamo in zmoremo več kot drugi iz »Juge«. Ja, nekoč je bilo morda res tako, danes pa ... gospodarstvo smo zavozili, čreda neumnih politikov pa bo kmalu uspešno pokopala tudi našo ljubo sončno deželico na južni strani Alp. Hoteli smo biti druga Švica, pa smo le stopničko od tega, da postanemo druga Grčija! Klavrno!

»Gospodična je pobrala šila in kopita ... hvala bogu,« je zavzdihnila gospa Simona, zagozdena v avtomobilski zračnici z velikim grozdom v roki. Plitvinarke so se razporedile okrog nje in kot jata škorcev kljuvale grozdne jagode, med sladkanjem pa vneto obirale gospodično in njeno neprimerno vedenje, pa njeno ravnanje z Džeki, potem preklopile na njenega očeta, slavnega vojaškega poveljnika iz »domovinske rata« ...

Nada se je obrnila k meni in radovedno podrezala: »Se niste z gospodično nič pogovarjali bolj intimno ... mislim o družini in to ...«

Odkrito sem povedala, da razen običajnih vljudnostnih pozdravov z dekletom nisem komunicirala. In da me je nahrulila, ker sem Džeki hranila s »človeško« hrano.

Gospa Mila mi je pojasnila: »Major je na Hrvaškem zelo ugledna oseba ... čeprav je bil pred balkansko vojno navaden strugar v neki tovarni. Te dni se spet veliko govori, da naj bi prekupčeval z orožjem, z drogami, da naj bi bil celo vojni zločinec ...«

Sivolasa gospa Ivana me je zaupljivo pogledala in polglasno dodala: »Baje veliko poslov sklepajo prav v kamp prikolicu poleg vaše ... da je tudi gospodična član bande, kot jim pravim jaz ... niste opazili kakšnih čudnih tipov?«

»Jaz ne,« je znil Joži. Priznala sem, da se je prvi ali drugi večer po najinem prihodu res pojavil čeden mladenič s športno torbo na rami, nekaj časa posedel z gospodično, spomnila sem se tudi, da sta pila pivo Union (kar me je zelo presenetilo, saj imajo Hrvati veliko vrst odličnega piva), potem pa je mladenič odšel – a brez športne torbe.

Anka je zadovoljno ugotovila: »E, to je to! Gotovo ji je prinesel robo, da jo je naslednje dni lahko razpečevala dalje. Verjetno je prav zato nenavadno brezšumno izginila za nekaj dni, ko sta vidva čuvala Džeki – delat je šla na teren.«

»Mladenica s športno torbo sem videla nekajkrat tudi jaz,« je zarotniško dodala še gospa Jadranka. »Zmerom je prišel pod večer, v mraku.«

»Drage gospe, ne morete kar tako na pamet obtoževati ...« se je uprl moj mož, me grdo pogledal in se jezil: »Na, zdaj vidiš, kaj si zakuhala s svojo zgodbo o mladeniču!«

»Dobro, odslej molčim kot zid,« šepnem. A škoda je bila že storjena. Gospe v vodi so se razvnele, razprava je postala zelo direktna in vroča. Vplivnega majorja in njegovo hčer so ožigosali za mafijca, kriminalca, državi nevarna elementa, po prerokanju pa so prišle celo do spoznanja, da bi mladenič s športno torbo utegnil biti Slovenec, če rad pije pivo Union. Spletka in povezave so bile – po njihovem mnenju – stoodstotno potrjene, zapletene kot pajkova mreža.

Kako zlahka se rodijo najmračnejši konstrukti, kajne?

IV. MAJOR

Tisto jutro je bilo posebej vznemirljivo. Najprej to, da je lilo, kot bi se razprlo nebo in zadrge ne bo mogoče več zapreti. Teklo je na vse strani, najina miza v predprostoru pa je stala v veliki mlaki deževnice. Zavzdihnila sem, ker mi je bilo precej jasno, da naju čaka nekaj ur pospravljanja. Med koncertom težkih dežnih kapelj pa sem zaznala še drug, zelo znan zvok – Džekino nestrpnostno oglašanje z visokimi zvoki, kot ko se oglasi razposajen malček. Hitro sem si nadela trenirko, pograbila že pripravljeno skodelico vrele jutranje kave in odprla šotorsko krilo. Kot izstrelek je butnila vame in se mi začela vzpenjati na noge. Poznala sem to – prosila je za »človeško« hrano, kaj mesnatega, česar ji gospodična nikoli ni privoščila. Pa jo je preglasil gromki moški glas: »Džeki, domov!«

Lastnik ukazovalnega glasu je bil očitno zloglasni, osovraženi major, ki so ga bližnji prebivalci kampa ožigosali za mafijca, državi nevarnega prekupčevalca z orožjem in morebiti še kaj več. Bil je nenavadna pojava: kakšnih petinšestdeset let star, visok, plečat, čisto sivolas, košatih brkov, a v kratkih hlačah, zmečkani majici s šahovnico in napisom »moja Hrvatska«, japonkah in nemarno med ustnici zataknjeno cigareto je bil podoben najprej ribiču, domačinu, človeku morja in sonca, ki je pravkar parkiral svojo barko v pristanišču, zdaj pa je prišel na zgodnji zajtrk.

Džeki je ubogljivo odtacala v veliki šotor in utihnila, kot bi jo izklopil.

Veliki moški me je ošinil, zamrmral jutranji pozdrav in sledil Džeki.

Stoje sem srkala kavo, opazovala naliv, mogočne bore, ki so se pokajoč in cvileč zvijali v vetru in dežju. Potem je moj pogled pritegnil rumen čoln med prikolicama. Bil je zvrhano poln vode in kazalo je, da se bo vsak hip razpočil od velike teže nakopičene deževnice, ki ga je vlekla narazen, silila ven iz pretesnega prostora. Če se to zgodi, bova res poplavljenaa – sem pomislila. Kaj naj? Joži je trdno spal, nikoli ni bil prijatelj zgodnjih jutranjih ur, če ga zbudim, bo zlovoljen in vzkipljiv ... še sprl bi se s sosedom, kot pribito!

Zavpila sem: »Sosed, vaš čoln!«

Očitno me ni slišal, zato sem okrepila glas.

Pokukal je ven in pokazala sem na čoln, iz katerega se je že začel cediti potoček vode ravno v najin predprostor.

»O jebemti!« je nemarno zaklel in pohitel s plastičnim vedrom praznit čoln. Med delom se mi je menda opravičeval, vmes prostaško preklinjal, a sem ga zaradi bobnenja naliva bolj slabo slišala. Ko je po kakšnih petnajstih minutah končal in potegnil čoln v predprostor svoje prikolice, se je ustopil predme, se široko zasmel, iztegnil krepko roko, ki sem jo hočeš nočeš stisnila, in dejal: »Mate sem, vaš sosed. Oprostite zaradi čolna. No, vabim vas na kavo in travarico ... da se vam pošteno opravičim pa da se spoznava, če bova naslednje dni živela drug ob drugem ...«

Mencala sem, ne vedoč, če je primerno ali ne. Navsezadnje so ga vsi imeli za slabega človeka in kdo ve ...

»Dajte no, vidite, da ne grizem ...« se je smejal in mi pomignil z roko, naj mu le sledim. Pa sem šla, da si ne bi mislil o meni, da sem zvišena ali strahopetna.

Madona, kakšno razkošje! Sedla sva h kuhinjski mizi v notranjem predprostoru, ker je zunaj pihalo,

dež pa je silil skozi vse pore sicer trdnega šotorskega platna. Gledala sem velik indukcijski štedilnik, ob njem mikrovalovko, hladilnik z dvokrilnimi vrati, lične vijoličaste kuhinjske elemente, na tleh nakopičene kartone piva, penine, rdečega vina ... Dišalo je po denarju, po veliko denarja! Povedo, kjer je bila kakšna ravna površina, pa so se košatile lončnice, največ orhidej.

»Odlična travarica je,« se je hvalil. »Ali bi raje viski?«

Zadovoljila sem se s travarico. Še najbolj me je spominjala na možev domači jeger – zeliščno žganje po nemškem ali švicarskem zgledu. No in potem sva klepetala. Kar sprostita sem se in odmisliła, kar sem o njem slišala govoriti in šušljati. Bil je izjemno prijeten, razgledan sogovorec. Imel je kopicu vprašanj o Sloveniji, nezavidljivem gospodarskem položaju države, o politikih, ki jih resda ne poznam prav dobro, o tem, kako živimo preprosti ljudje, ki nas uvrščajo v srednji sloj, kakšne so plače, pokojnine. Vsako področje je primerjal s položajem na Hrvaškem, tako da nisem imela občutka, da me zaslišuje. To bi me motilo. Preden sem se poslovila – ker sem videla Jožeta, da je prišel iz spalnega prostora –, me je povabil na klepet tudi naslednje jutro, in ne da bi pomišljala, sem pristala. Pač pa je imel pomisleke moj mož Joži: »Ne hodi tja! Vse skupaj je jako čudno. Ljudje iz kampa te bodo gotovo postrani gledali. Zdi se mi, da imajo tukaj še borovci oči in ušesa!« Pa ga nisem poslušala. Zakaj bi ga, saj znam razmišljati s svojo glavo.

Zvečer, ko sva prišla iz vasi v kamp, je bila pri sosedih tema. Ni bilo ne Džeki, ne gospodarja, niti gospodične. Popolna tišina. Obsedela sva in klepetala, saj je bila čudovita zvezdna noč in luna tako lepo okrogla kot trebuh nosečnice. Ko sva se okoli polnoči spravila med rjuhe, je nastal zunaj kaos. Glasovi, vpitje, jok in Džekin besni lajež, kot bi jo kdo deval iz kože. Pohitela sva na plano. Težko je bilo na prvi pogled ugotoviti, za kaj gre. Tam je bil major, ki so ga ravno vklepali v lisice, kup policistov, psička, ki je dirjala od enega k drugemu, gospodična je jokala in se obešala na mladeniča s športno torbo na rami, bližnji sosedi pa so mrmrali, da ga je končno doletela roka pravice – prasca, zločinca, mafijaša ...

»No, pa ne bo več jutranje kave v razkošni prikolicici,« je privošljivo zinil moj mož, jaz sem pa raje molčala.

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate (ali »marmelada newyorških kolačev« – 20. del)

Nenavadne tkanine

Kaj ti prinaša poletje, ko v bistvu pogrešaš umirjeno družbico, predvsem pa sogovornico, ki se razume na aktualne niti razvoja, a tudi zastoja sodobne kulture? Ta naša doba čudežno složne Evrope, če izvzamemo Balkan, se v masovnem preseljevanju njenih in drugih ljudstev oddaljuje od nevarnih predsodkov do manjših narodov, pa tudi do tradicionalističnih črno-belih političnih trenj. Vojn je na tej celini bilo odločno dovolj, saj so vsako leto na vrsti naravne katastrofe, ki jih niti sodobna tehnologija ne zna ublažiti. »Edinost, sreča, sprava – naj se k nam nazaj povrnejo!« skušam ta sporočilni verz vsiliti v politične misli, ravnanje ali vsaj govorniške nastope edinega politika, ki ga poznam od blizu, Zdenkinega sopotnika namreč! Prijateljica vedno pikro pokomentira, kar predlagam, tako da se meni ob vsakem soočenju mnenj zazdi, da je pragmatičnost sodobnih politikov pretirana, ker so sebični. To moje mnenje je Zdenki dobro znano, a ga prav nič ne upošteva, ko me prepričuje, naj sodelujem na prireditvah, ki jih nekateri elitni izvoljenci kratkomalo podcenjujejo. Ko se ji dvakrat, trikrat ne posreči, se ji posreči četrti poskus.

Da, spravila me je v svoje povorke in tokrat tudi na množično kraško ohcet.

V našo hišo in v folkloro zaljubljenih bližnjih ter daljnih sorodnikov, pa tudi v pekarno in trgovine se je na lepem vselila že pozabljena prastara navada, da razlagamo, oporekamo, se čudimo in polemiziramo, katera noša je pravilno sešita. Navdušenkam, ki zbirajo gradivo in potem s strahospoštovanjem sešijejo ali naročijo nošo po starih vzorcih, je neka babica čisto jasno povedala, da so oddavna narodne noše zelo cenjene, občudovane in shranjene v posebnih skrinjah, ker so bile potem v tistih dragocenostih njihove lastnice pokopane. Večkrat so bile v zelo skromnih hišah na parah najlepše umetnine. Ta običaj se je po nekaterih vaseh ohranil vse do sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Obstaja pač po zasebnih bivših kmetijah ogromno fotografij, na katerih so resnično avtentični vzorci in resnično avtentične tkanine jasen dokument, »kakšen rešpekt so imeli naši stari do življenja in smrti!«

»So pa vrste blaga, ki ga v Trstu redkokdaj najdeš, predvsem svila maher; zlasti najprimernejši trakovi prave širine počasi pripotujejo iz Francije v Trst. Najbolje, da najdeš kaj primerne pri tvojih starih znancih;

sicer pa avtentičnih desetcentimetrskih trakov nikjer ni več, niti iz umetnih vlaken ne! Najdeš, kar je čudno, na belem in kremastem tilu pravilno tkane čipke Valenciene, uvožene iz Francije ali pa založene tudi pol stoletja v starih omarah trgovin za ročno delo. Tako so na nekaterih procesijah in kraških ohceti edino avtentično blago novih noš le rute...«

S strahovi v glavi, da bo v moji novi noši napačna tkanina, naročim, naj mi v prodajalnah z blagom na meter razprostroje na desetine primerov hladnošumečega tafta! Zelo dragocene bale prinašajo iz starih skladišč, prodajalke pa so razigrane, ko naročim po deset in pet metrov nikjer več rabljene tkanine.

Kako mora biti sešita verodostojna in »kraljevska« noša, me pouči stara teta, ki je svojčas plesala pri folklornih skupinah.

»Ko si ogleduješ vzorce čiste svile, zahtevaj, naj ti pokažejo starinske motive, ker jih v starih tržaških prodajalnah zagotovo imajo, a se včasih same od sebe skrijejo!«

Čez teden sem vestno sešila vsaj osnovni komad nove noše: sršče taftasto krilo in do milimetra natančno naguban, na roko obrobjen ličen predpasnik.

»Bluza ni noben problem! Vzameš eno ohlapno srajčko iz belega blaga, obrobiš rokave in ovrtnik z novimi čipkami, ki jih najdeš tudi v navadnih trgovinah tekstila na meter, tu in tam kar zožiš... bluza je itak ves čas prekrita s karponom!«

»Karpon?«

»Da! Najlepši karponi ali karpuni, z broškami in uhani vred, so pokopani, ker je bila taka šega – v starovaški tradiciji zakon! Svoj stari karpun bi ti darovala, ker ljubiš folkloro, a so se na njem naredile luknje! Ne od moljev, ampak od pranja! Mlade afne vržejo vse cunje v pralni stroj, ki spremeni staro svilo do nespoznavnosti... Se zgodi!«

Obutev! Obutev za stare noge ne bo lahka zadeva. Morajo biti iz mehkega črnega usnja, povsem udobni, ker bomo veliko hodili in veliko plesali! Seveda sem na podstrešju v stari skrinji večkrat prekladala obutev moje prababice, a za moje noge so tisti spominski ostanki absolutno prekratki! Ena od navdušenk, ki so si na stara leta želele novo nošo, je Neva. Ker ima veleblagovnico in dobavlja tudi obuvala, pozna ves čevljarski svet v Trstu in v Severni Italiji. Nič posebnega! Enega od starih čevljarskih mojstrov je posebej poučila, kako naj priredi popolnoma moderne čevlje v enega od starinskih modelov, ki ga je narisal Maksim Gaspari.

»Poiskati pravi karpon v poplavi sejmov po naših mestih tokraj ali onkraj meje bo zabavno!«

Stari teti, nekdanji folkloristki, prijateljici Zdenki in skupini navdušenk, katerim še danes pripadam, sem veselo pritrnila, saj sem jih večkrat imela v rokah, čudno preperela karpone, ko sem po stojnicah iskala kako koristnejšo zadevo.

»Moja babica mi je povedala, da so še več kot pred dvesto leti take karpone delali iz čiste kitajske svile. Četverokotne kitajske prte, na katerih so natančne roke izvezle eksotične ptice, ornamentalne liste in razkošne rože, seveda v slonokoščeni barvi, so razdelile na štiri dele, in tako prišle do štirih karponov. S prejo so potem sešile enako pletene franže kot so bile kitajske, tako da so si zelo olajšale delo, tudi tak karpon spada v tradicijo in bi rekla, da je zares nemogoče vezti karkoli na svilo, ker ne najdeš več nobene primerne preje!«

Lotimo se torej iskanja na sejmih, kjer je vsakršnih ročnih del in zlasti kitajskih vezenin na pretek! Toda v Trstu v letošnji sezoni nikakor ni najti ne šalov ne prtov v bledobeli barvi!

Z Nevo odpotujeva sredi vročega poletja v natrpanem vlaku v Bolonjo!

»Tam bosta zagotovo imeli srečo, ker prihajajo kramarji iz Španije. Zanje so razkošni šali tudi poleti, ko morajo biti iz lahke svile, narodna svetinja, ker je šal element njihovih plesov vseh vrst!«

Tolažim se tudi s tem, da je letošnja moda lansirala ohlapne obleke in ogromne preciozne rute.

Stojim pod temi razkošnimi šali in vezenimi kitajskimi prti z dolgimi franžami, a so po cigansko v živih

barvah. Blede barve prevladujejo na naslednji stojnici. Tudi svileni prti so tu in mahedrajo z dolgimi franžami, na njih so vezenine neverjetnih ročnih vbodov v čisto svilo, a enobarvnega belega, oziroma slonokoščene barve ogrinjala ni.

Karponi so že tu, a v kričeči, črni, rdeči, zeleni in v raznih odtenkih roza barve.

»Kdo ima še tako blago?« napol obupana vprašujem vljudno špansko prodajalko.

»Tukaj – tukaj smo samo mi. Prihajamo iz Valencije, kjer so naši uradi. S čim bi vam lahko postregla?«

»Iščem vezenine, kot je ta prt s franžami, a bi želela nekaj belega ali okra...«

»Zakaj ne vzamete rdeče, ki je letos moderna?«

Brska po dolgih škatlah, natlačenih z rutami velikankami in šali, a je ne najde, moje zaželene redkosti!

»V Valenciji bi ga zagotovo našla,« me žalostno pogleda.

Z Nevo ne dvomiva preveč, kam nas vodi to iskanje. Uloviva avtobus, se opravičiva domov, ker bova podaljšali potovanje...

»Naj nikogar ne skrbi!« To najino odsotnost odobravajo, ker vedo, da je naš cilj opravičljiv.

»Je edinokrat! Ne bova več! Našli sva pol ducata primernih karponov, kar bo dovolj tudi za naše prihodnje rodove!«

Iz Valencije sva odpotovali v udobnem avtobusu do Madrida. Tam sva takoj dobili letalske vozovnice do Benetk. Nobene gneče! Pravo razkošje! Hvalili sva druga drugo za vse odločitve.

(se nadaljuje)

Literarni natečaj »Mladike« 2014

Revija Mladika razpisuje XLIII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA

Prva nagrada 500€

Druga nagrada 300€

Tretja nagrada 250€

POEZIJA

Prva nagrada 300€

Druga nagrada 150€

Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2013. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani

(oziroma 25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisateljica Vilma Purič, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2014. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Lojze Peterle

Bog Te živi, dragi Lojze!

Slavnostni govor na proslavi 90-letnice Alojza Rebule v Loki pri Zidanem mostu dne 21. 7. 2014

Dragi jubilan, spoštovana gospa Zora, gospod župan, dragi prijatelji, spoštovani gospe in gospodje!

Naj začnem z besedo iz časa, ki je tako ljub našemu jubилantu.

»Bilo ti je razodeto, o človek, kaj je dobro, kaj Gospod hoče od tebe: nič drugega, kakor da pravično ravnaš, da ljubiš usmiljenje in da si ponižen pred svojim Bogom.«

Mihej 6,8

Gospod župan, iskrena hvala za čast in izziv brez primere. Nagovorili ste me, da bi spregovoril ob visokem jubileju Lojzeta Rebule, vašega občana in mojega prijatelja. Sprejeti tako zahtevno nalogo ob osebi s takim opusom in veljavo v naši zavesti, pomeni najmanj pomanjkanje ponižnosti.

Če bi že imel skušnjavo, da bi hotel stehitati devetdeset let Lojzeta Rebule, bi moral najprej stehitati samega sebe.

Rebula piše že dobrih sedemdeset let, jaz ga pa berem šele slabih petdeset let. Tako neizbravna tehnica me ne nagovarja k nameri, da bi vam skušal povedati kdo, kako velik in težak je Lojze Rebula. Torej sem nisem prišel s kipom iz nabrežinskega marmorja. Če bi se to zgodilo, bi jubilan sredi predstave verjetno odšel. Tudi ne bom izbral uhojene poti citatov, ki bi dokazovali, da sem si postregel z vsaj nekaj duhovnimi dobrotami z bogatinove mize – tako bi bil na varni strani tistih, ki so ovrednotili Rebulo kot pisatelja, humanista, Slovenca, kristjana, prevajalca Sv. pisma, pedagoga, zaljubljenega gornika in še kaj.

Poklon temu vztrajnemu iskalcu, razčlenjevalcu, zapisovalcu in ustvarjalcu bi rad izrazil na drug, bolj osebni način. Kar bom povedal bo bolj ob Rebuli, kot o njem.

Začel bom, dragi Lojze, z opravičilom, ki velja tudi gospe Zori.

Ko sem se začel v študentskih letih zanimati za Rebulo, sem ponavadi brez najave pozvonil tam na Opčinah in bil sprejet v svetišče besede s samoumev-

nostjo, kot da je obisk uredil državni protokol. To ni bilo ravno olikano, za nazaj pa se mi zdi, da je mogoče izpadlo celo konspirativno glede na vedno budna kraljeva ušesa in oči.

Vsekakor so mi že ti prvi obiski okrepili vero, da je bila v "začetku beseda" in da so morali biti Slovenci prav blizu tega začetka. Rebula me je presenečal z neposrednostjo in intelektualno resnostjo in poštenostjo. Vedno sva bila takoj noter. Zanimivo, da sem podobno neposrednost doživel v pogovorih s Kocbekom. Danes bi temu rekel – v bistvo stvari, brez taktike in zvijač.

Ob spominu na učenje Marksa na pamet sem Rebulovo rezoniranje doživljal kot toplice. Nas doma niso navajali na veliko spraševanja. Vse je bilo jasno, tudi prihodnost. Samo malo naj bi še počakali, da bi svet končal v polni svobodi pod vodstvom sile, ki se je na zalogo osvobodila številnih tistih, ki so mislili drugače.

Pri Rebuli sem se učil spraševanja. Zavedel sem se, kaj pomeni govoriti z roba slovenskega in slovanskega sveta, iz sredine razdeljene Evrope. Razumel sem, kakšno dodano vrednost v odnosu do bistvenih vprašanj lahko prinaša neki Lojze, ki ga je fašizem ponižal v Luigija in se je slovenščine učil na skrivaj in protizakonito. Dodano vrednost lahko zagotavlja tisti, ki v večji bivanjski izpostavljenosti razvije večjo občutljivost za razpon med »lepoto in strašnostjo življenja.«

Dar slovenstva in krščanstva je Rebula doživel in živel v taki izpostavljenosti. Vendar ne uživam, kadar berem o njem kot o »zamejskem pisatelju«. Temu pojmu ne odrekam geografske upravičenosti, ne maram pa, da bi pomenila duhovno kvalifikacijo. Če že dopuščamo pogojno rabo zamejskosti, potem je treba reči, da ga ni zamejevala, ampak ga z bivanjsko težo potiskala v iskanje in izraz univerzalnega človeškega dosega, ki se ni pokazal samo v *V Sibilinem vetru*. Tako je spregovoril »unejcem«, kot bi rekel Pavle Merku – vsi smo pač za kakšno mejo. Naj dodam, da je za kakšne zadeve središče lahko gluho in slepo – z vso ostrino se vidijo samo z roba.

Rebula se z zenovsko pozornostjo loteva temeljnih vprašanj bivanja – vere, kulture, jezika, umetno-

sti, naroda, humanizma ... In ne odneha. Kot bi se hotel skozi plasti kraškega apnenca prebiti do samega vira svetlobe. Tudi slovenščine se še uči.

Ne bom našteval knjig, esejev, predavanj, intervjujev in člankov ter mentorskih del. Tudi ne ponižanj in nagrad. Nekaj jubilejnih besed pa moram vendar izreči.

Rekel bom, da je Rebula na slovenski njivi zaoral brazdo, ki vodi v slovenski Pantheon. Svojo iskateljsko in ustvarjalno pot je zaznamoval s smislom za bistveno in z darom razlikovanja. Posvetil se je vsemu slovenstvu in nas obogatil s spoznanji, ki ne poznajo meja. Vznemirjal nas je z zaljubljenostjo v slovenstvo ...

Nikoli ga nisem doživel kot odmaknjenega od stvarnosti, kaj šele vzvišenega teoretika. Jasnil je naša duhovna, kulturna in politična obzorja ter se opredeljeval. Tudi tvegala.

Pa s tem sploh ne mislim na dejstvo, da je jeseni leta 1990 prišel na polharsko noč med člane slovenske vlade v nekdanje zaprto območje Kočevske Reke. Sedaj pa moram citirati samega Rebulo: zdi se mi, da smo takrat skupaj doživljali slovenstvo kot »radost, pokoj in raketo«, blede gozdar iz tistega območja pa se je čudil, kako lahko pove kristjan kakšen vic. Tam sem se spomnil, kako velika je lahko razlika med »tovarišijo« in »listino«, med zavezo in papirjem, med domoljubno srčnostjo in oblastnim interesom. Hvaležen sem Ti bil, da sta s Pahorjem objavila intervju s Kocbekom, v katerem je spregovoril o bratomoru v Kočevskem rogu. Zgodba, ki ne najde pravega konca.

Polha nismo ujeli takrat nobenega, smo se pa poslovlili z voljo, da ujamemo priključek na prihodnost. Hvala, da si upal, verjel, gorel in praznoval z nami.

Naj dodam v tej zvezi še včerajšnjo razglednico s Sv. Pankracija na slovensko-avstrijski meji. Cerkev, ki jo je nekoč delila železna zavesa prav po sredini, so obnovili s skupnimi močmi Slovenci, Avstrijci in Evropska zveza. Obnovo smo praznovali prešerno. Na mestu črte ločnice nastaja nova sredina.

V raju pod Triglavom doživljamo čas zlatega teleta. Božji oblak vodnik se je razblinil, mana je pošla, divji golob še ni priletel s pošto, seme – beseda, zgleda, pada na kamnita tla, oljke pa rodijo smokve. Ni ne radosti, ne pokoja, ne rakete. Tudi pravega humorja ne. K temu pa še sedem let suhih krav.

Uredili smo zadeve navzven, navznoter smo ostali razdeljeni in prazni.

Ko se skozi Tvojih devetdeset let iz enega od Trubarjevih krajev oziram nazaj in v prihodnost, se zavedamo, da moramo najti merilo za ločevanje med dobrim in hudim. Dokopati se moramo do smisla, ki bo odpiral pot naprej. Priti moramo do novega slo-

venskega skupaj. Naš problem ni zunanji sovražnik, naš problem je naša medsebojnost. Naša težava je, da smo ločili svobodo od dostojanstva in resnice.

Spoštovani gospod profesor, tu si bom dovolil nekaj pedagoškega. Svetoval bom, da bi začeli Rebulo brati ponovno.

Čutim dolžnost, da se Ti ob okrogli obletnici kot slovenskemu pisatelju, kristjanu in profesorju iz vsega srca zahvalim za vztrajno raziskovanje človeškega, za vztrajno premagovanje bivanjske stiske s kopanjem v smeri smisla, za poklon slovenski kulturi in jeziku, brez katerega ni življenja.

Hvaležen sem Ti, da si nam nastavil ogledalo antične izdelave; da si nas popeljal v Baragovo deželo in med slovenska ognjišča v Ameriki, da si nam naslikal raj pod Triglavom, da si nam zvonil s Celovškim zvonom, da si se nam oglašal iz Drage, da si nam približal Maritaina etc. etc.

Hvala, da si vzdržal pritisk stvarnosti in peresa.

Hvala, ker se nisi pustil nobenemu totalitarizmu.

Hvala Ti za zvestobo, vztrajanje in ponos.

Hvala, ker hočeš biti »vse bolj človek«.

Hvala, ker nas bogatiš.

Hvala, ker razumeš, da bo naša pot v obljubljeni deželo še trajala.

Bog Te živi, dragi Lojze, še na mnoga ustvarjalna leta!

Ne nehaj odvijati darila življenja, ki ga odvijajo mnogim v veselje že toliko let.

Draga gospa Zora, v Lojzetovih devetdesetih je veliko Vaših predanih let. Ne vem, kako zgleda, če mož toliko let vstaja z besedo, hodi z njo spat in o njej sanja. Vem pa, da tudi Vam beseda veliko pomeni – Vaša in njegova. Oba pa se klanjata tisti, ki se piše z veliko. Naj Vaju vse to vodi k tistemu, kar je bilo na začetku in ne obupajta nad Slovenijo.

(FOTO: Jure Kufer)

Majda Artač Sturman

Alojz Rebula in njegovi mladi bralci

Alojz Rebula ni bil moj profesor, bil pa je moj kolega na liceju France Prešeren. Olimpovsko zadržan v duhovne pokrajine večnosti in zaljubljen v klasično filologijo, v oba predmeta, ki ju je poučeval, v grščino in latinščino, vendar predvsem v slovenščino. Zapisan besedi z malo začetnico in trajno predan Besedi z veliko. Željan kulturne konfrontacije in debate, ki se je večkrat vnela, a je v času, ko se je poslovil od profesorskega poklica, na šoli že začela pešati. Zdi se mi namreč, da je bilo konstruktivnega pogovora, dialoga in soočanja različnih pogledov po njegovem odhodu s šole vedno manj.

Alojz Rebula je bil moj sovaščan, vsaj do tedaj, ko se je odločil, da se z ženo Zoro preseli v bujno zelene in navdihujoče pokrajine njenega otroštva, v Loko pri Zidanem Mostu, kjer preživlja zasluženi pokoj v svojem Tuskulu. Pogosto sem ga videvala spet na Opčinah, pred trafiko, na Napoleonski cesti, okrog pokopališča, zlasti pa pri nedeljski maši. Korak mu je postajal počasniji. Večkrat sem se mu približala in mu v pogovoru zaupala, kako se na njegove knjige odzivajo moje dijakinje in dijaki, ki prebirajo in cenijo njegova dela. Ker sama veliko berem in s posebnim veseljem segam po pisateljevih zgodovinskih romanih, se velikokrat zapletem v pogovor o branju in marsikaj zvem o literarnih okusih sogovornikov. Zato bi rada nanizala nekaj utrinjkov, povezanih s krogom Rebulovih (mladih) bralcev.

Na Opčinah je na nekdanji Narodni ulici v bližini osrednjega Central bara dolgo let delovala mlekarna Wilhelm, kjer je odjemalcem postregla lastnikova mati, ljubezniva, preprosta starejša gospa. Zlasti v popoldanskih urah, ko ni bilo veliko dela, si je krajšala čas z branjem – to je bil zanjo neizmeren užitek. Nemalo sem bila presenečena, ko mi je tam nekje v osemdesetih letih vsa vesela zaupala, da bere Rebulov roman *V Sibilinem vetru* in da jo je izredno prevzel.

Dolgo je veljalo nenapisano pravilo, naj bi dijaki pred maturo prebrali oziroma spoznali prav ta odlični Rebulov zgodovinski roman. Resnici na ljubo, se spomnim samo dveh dijakinj, ki sta to zmogli – ene z znanstvenega liceja, druge pa s klasičnega. Intelektualno živahno dijakinjo sem kak teden pred maturo v enaindvajsetglavem razredu znanstvene vzporednice, kjer se je bilo mogoče skriti za hrbtno sošolca, zalotila, medtem ko je pod klopcu brala prav ta obsežni Rebulov pripovedni tekst. Nisem je nahrulila, nasprotno – pohvalila sem jo. Da se to še dogaja?! V časih, ko

večjemu zalotiš dijaka pri pisanju esemesov ali pri igračkanju z mobilnikom. Dve dekleti s klasičnega liceja pa sta bili med najboljšimi poznavalkami Rebulovega opusa, prebrali sta gotovo več kot pet, šest njegovih del. In na maturi sta obe odlično pisali prav analizo besedila, saj sta konkretno razčlenili slogovne in vsebinske značilnosti odlomka iz romana *V Sibilinem vetru*.

Odnos mladih bralcev do Rebulove proze je tudi sad poglobljene šolske priprave, orisa njegovega miselnega in duhovnega sveta ter obenem jezikovnega pouka, analize metaforičnih in slogovnih značilnosti njegovega pripovedništva. Kar nekaj let smo v trieniju znanstvenega liceja pilili znanje slovenščine in bogatili besedni zaklad ob zgodovinskih novelah iz vsebinsko razgibane zbirke *Arhipel*, kar se je bogato obrestovalo zlasti pri dijakih, ki so izhajali iz jezikovno mešanih družin. Gibkost besede od preprosto vsakdanjega do vzvišenega izrazja, od neologizma do pogovornega izraza, od narečne kraške besede do stilno zaznamovane besedne sintagme. In slogovna večplastnost z bogatim naborom metafor, metonimij, personifikacij, enfaz ter vsakovrstnih retoričnih figur. Skratka, ena sama simfonija slovenske besede, v katero se harmonično vpletajo latinski aforizem, grška modrost, francoski citat, italijansko reklo. Veliki duhovi se ne branijo zveneče lepote, ki jo ustvarja vsebinsko osredinjena in stilno prefinjena literarna govorica.

Pravo presenečenje je bilo zame, ko mi je lansko leto dijakinja, ki je doma sicer govorila samo italijansko, bila pa je najboljša pri slovenščini, povedala, da je očetu (po pogovoru o italijanskih prevodih Rebulovih del) podarila italijanski prevod *Vinograda rimske cesarice – La vigna dell' imperatrice romana* in da je bil oče nad branjem navdušen. Drugo skupino dijakov sem lani uvedla v Rebulov miselni svet in jih prepustila izbiri: *Kačja roža*, *Cesta s cipreso in zvezdo*, *Nokturno za Primorsko*, *Četvero-rečje ...* Ko so nato v govornem nastopu predstavili prebrano delo, je ena dijakinja označila ta zadnji roman kot najlepše delo, kar jih je prebrala, dijak pa me je sploh presenetil, saj se je lotil kar zahtevnega dela: v domači knjižnici je zagledal *Previsna leta* in se spopadel z njimi.

Načitanim mladim navdušencem seveda marsikaj ostaja nejasno in razumljivo, da je tako, saj imajo še ogromno časa na razpolago za osebno duhovno in literarno rast. A bralne navade in odnos do jezika, do literature, konkretno do Rebulove proze, vse to bo ostalo kot lepa naložba za prihodnost.

Boris Pangerc

Argentina 1993

Vtisi in zapisi s turneje Tržaškega okteta

Odlomek je izsek iz nastajajoče knjige Borisa Pangerca o Tržaškem oktetu, ki jo avtor pripravlja na podlagi dnevniških zapiskov v letih 1978-1998, ko je pri oktetu opravljal tudi funkcijo predsednika, organizatorja in napovedovalca. V tem času je nastalo 19 zvezkov (okrog 1000 na roko napisanih strani), v katerih so sproti zabeleženi vsi najpomembnejši trenutki v intenzivnem umetniškem življenju okteta doma in po svetu. Po avtorjevih predvidevanjih naj bi knjiga izšla konec leta 2016.

Petek, 8. oktobra 1993

Čez točno 24 ur se bo dvignilo letalo z vzletne steze v Ronkah. Doslej nisem občutil nič posebnega ob novi turneji čez Atlantik. Bil sem zavzet z organizacijo in se mi je zdelo popolnoma normalno, da gremo v Argentino. Sproti sem moral reševati nešteto problemov in zapletov, vseskozi sem se dogovarjal, mislil, tuhtal in usklajeval organizacijo tostran in onstran oceana. Nisem imel časa za čustveni odnos do tega novega podviga Tržaškega okteta. Celo narobe mi je hodila ta turneja, saj se je nekajkrat začela sproti podirati in jo je bilo treba rešiti propada, na novo izgraditi in utrditi.

Ključno vlogo pri tem novem podvigu Tržaškega okteta pa je odigrala prof. Zora Tavčar, odlična poznavalka razmer Slovencev v zdomstvu. Zora nam je priskrbelala potrebne stike, nas uvedla v dopisovanje s ključnimi osebami, nas priporočala in nas spodbujala. Tržaški okteti ji je nadvse hvaležen za skrb in trud, ki ju je vložila v delo, da bi nam uspelo ponesti slovensko pesem med rojake v Argentino.

Ves sem napet, poln strahov in zadržev v samem sebi – kajti, dokler ne bo letalo vzletelo in nas ne bo vseh deset notri na kupu, bom na trnju in to vsako uro bolj. Za nameček je danes popoldne hčerka Jasna padla čez zid v vrtu na Suhorjih in se ranila v glavico. Peljati sem jo moral v Burlo. K sreči ni nič hudega in Jasnica spet skače in je lumpa še naprej.

Skrbi me Walter Kovačič, ki boleha za hernijo diska. Točno vem, kaj se dogaja v njegovi duši in s kakšnimi občutki se napravlja na takšno pot in tako zahtevno turnejo. Vsak dan sem mu telefoniral in ga pred vajo šel tudi obiskat. Mora čutiti, da smo mu blizu in da mu dajemo poguma. Danes pa nalašč ga ne bom poklical,

da bi pregnal uroka. Hočem verjeti, da ga bom jutri srečal na letališču zdravega, vedrega in razpoloženega.

Javnost je vsa naelektrena od te naše nove pomembne turneje. Jože Koren je danes objavil v Primorskem dnevniku dolg članek s fotografijo. Vsak, ki nas sreča, nam zaželi srečno pot in veliko uspeha.

Počasi mi prihaja v zavest, da je naša Argentina res nekaj velikega in pomembnega. Morda pa je res nekaj nevsakdanjega, da se zamejska umetniška skupina podaja na takšno pot.

To so zadnje misli in občutja pred odhodom, zapisane neposredno. Zunaj dežuje. Večer je. Jutri bomo poleteli k zvezdam.

RONCHI

Sobota, 9. oktobra 1993, ob 19.15

Pravkar smo se odlepili od vzletne steze.

Argentina 93 je poletela in zdaj se lahko oddahnem.

Ko sem zagledal Kovačiča, se mi je prav odprlo srce; če je prišel na letališče, bo šel še naprej.

Letalo drsi skozi noč, mimo nas drvijo oblaki. V mojem srcu in moji duši pa brezračen prostor, vakuum, ki ga je ustvarila napetost, ki je splahnela v teh zadnjih trenutkih pred vzletom. Oktetovo skupino dopolnjujeta še Aleksandra Pertot kot umentiški vodja in Jože Koren kot časnikar in častni član.

Z nami potujeta tudi Olga in Nevo, mama in oče kolege basa Walterja Kovačiča, ki gresta na obisk k nečakom v Buenos Aires.

Stewardesa že napoveduje, da smo se začeli spuščati proti Rimu ...

Fiumicino

Na oddelku za mednarodne polete smo v zmerno veselem in sproščenem vzdušju ubijali čas od 20.05 do 23.20, ko smo se vkrkali.

MD 11 je čudovito letalo. Občutek imam, da je čisto novo. Notranjost je prostorna, čistoča na višku, osebeje prijazno, stevardese celo duhovite. Nameščanje gre razmeroma hitro.

Preko polnoči je že, ko se velikanski ponosni orel dvigne. Ko potegne, te vrže vznak.

Natančno ob 0.22 se kolesa odlepijo od vzletne steze. Dolga pot do Buenos Airesa se začne. Orel se vzpenja; vzpenjanje še traja, ko to pišem (0.43).

Na velikem in malem ekranu lahko sproti sledimo vsem važnejšim podatkom o poletu: koliko manjka do cilja, koliko je ura v Buenos Airesu, pozicija letala nad Zemljo, temperatura zraka, višina poleta in kilometri na uro.

Zdaj letimo nad Sardinijo, 827 km/h, 9448 m visoko, temperatura zraka pa je -41°C .

Komandant poleta je Adriano Zini. Pozdravlja potnike, se opravičuje za zamudo, vendar zdaj letimo točno po načrtu poleta. Trenutno letimo nad Cagliariem. Napoveduje dobre razmere poleta, do cilja manjka še 12 ur in 30 minut. Temperatura na cilju bo približno 11°C . Vošči dober let.

Ne vem zakaj, zelo mi je všeč slediti vzletu. Dokler letalo ne zaplava v nebesne višave, ne morem ne brati ne pisati; tudi pogovarjam se težko med samim vzletanjem. Kot uročen utripam z motorji, napetimi na maksimum, vse brni in hrumi, ko kolesa rolkajo po vzletni stezi in se močni trup nato začne dvigati. Občutek nečesa nenavadnega me prevzame med

vzpenjanjem, kot občutek preropenja, ali očiščenja ali zamamnosti nad nekim čudom narave.

Letalo precej brni tudi zato, ker sedimo prav na peroti in imamo motorje blizu.

Misel, da bo potrebno zdaj v tem trupu preživeti še nadaljnjih trinajst ur, se mi zdi dražljiva.

Ta trenutek smo začeli leteti nad Afriko ... Letimo nad Saharo. Do cilja imamo še 10 ur in 25 minut. Letimo nad Libijo.

Vsako letalo ima svoje krstno ime. Ko da bi *Alitalia* vedela, da bo prevažala Tržaški oktet, je za naš let izbrala letalo »*Giuseppe Verdi*«.

Ura je 2.30 po našem času. V Buenos Airesu pa je 22.30. Muči me spanec, a naj bo letalo še tako udobno, najtežje je v njem spati.

Nedelja, 10. oktobra 1993

Letalo odlično drsi. Vožnja je imenitna, prijetna, nič ne trese, nič ne drgne. Letimo nad obalo Južne Amerike proti Riu de Janeiru 861 km/h, 10667 m visoko. Do cilja imamo še tri ure. Več ali manj smo vsi spali. Zdaj pa se letalo prebujata. Ura je 9.30 po našem času, po argentinsko pa 5.30.

Kot je že tradicija, smo v letalu zapeli *Srce je žalostno*. Z vseh okoliških sedežev so se začele dvigati glave in mnogi potniki so se nam približali, da bi bolje slišali, ker letalo pač šumi. Potem smo zapeli še *Ay Linda Amiga* in *Oj, Triglav moj dom* in za vsako pesem poželi aplavz. Sopotniki so spraševali, kdo smo, od kod smo in kam gremo. Spoznal sem neko gospo, ki gre v Cordobo, in drugo, ki gre v Mendoza.

Ekvator smo preleteli ob 7.23 po našem času. To je prvič, da je Tržaški oktet prestopil Južno poloblo. Tukaj je pomlad. Napovedujejo nam lepo vreme.

Šele sedaj mi prihaja v zavest tisti globoko intimni, nenavadni, enkratni občutek, da se z oktetom dogaja nekaj neobičajnega.

Ruknil sem že dva viskija. Enega z Ladijem in Koronom, da nazdravimo prehodu čez ekvator, enega pa z Luksijem za dobro razpoloženje.

Ko smo srebali prvi viski, se je Sandra komaj prebudila. Ponudil sem ji kozarec in sem bil prepričan, da bo vzrojila (dobrohotno), češ, kaj ob takih urah že viski! Pa se je zgodilo ravno nasprotno; zelo galantno je sprejela kozarec in globoko srknila.

Argentina 1993 se pretaka skozi moje žile kot živo srebro.

Ura je 10.29 – Komandant je pravkar povedal po zvočniku, da bo moralo letalo pristati v Riu de Jane-

iru, ker se mora oskrbeti z gorivom. Razložil je, da je bilo nad Dakarjem v Afriki veliko letalskega prometa in so mu dodelili progo, ki je bila daljša od običajne. Nato smo nad Atlantskim oceanom naleteli na zelo močne nasprotne vetrove in je potrošil veliko več goriva kot ga ponavadi.

Postanek v Riu de Janeiru bo trajal petdeset minut. Za Buenos Aires torej več kot enourna zamuda.

*BUENOS AIRES – SAN JUSTO
Nedelja, 10. oktobra 1993*

Danes bi imela moja mama Francka 81 let, pa je umrla, ko ji je bilo komaj 44.

Vtisi prvega dne so zelo bogati.

Med pristajanjem v Buenos Airesu smo se oktetovci dogovorili, da izstopimo iz letala zadnji in si oblečemo jopice, tako da bomo vsi enaki, da bo že prvi vtis na organizatorje dobrodejen. Res smo to tako izpeljali, in ker smo se nekaj obirali, so se vsi potniki že izkrcali in je nastala med nami in njimi praznina, tako da so se organizatorjem za trenutek zatresle hlače, ali smo sploh prišli.

Snidenje je bilo kaotično, a izredno prisrčno. Na carini nas je čakal Lojze Rezelj in nam predstavil naše gostitelje; pri organizaciji turneje je sodelovalo 29 argentinskih društev. Lojze Rezelj pozna na carini Italijana, ki je poročen s Slovenko, tako da ni bilo potrebno nobenih formalnosti.

Ko pa smo prestopili mejo, smo v veliki hali buenosaireškega letališča naleteli na pisano bučečo množico, v bolj umirjenem kotičku pa na številno delegacijo argentinskih Slovencev, otroci v ljudskih nošah in s slovensko zastavo, šopom rož za Sandro in z nageljčkom v roki za vsakega izmed nas. To je bilo posebno čarobno in ganljivo; takega sprejema nismo doživeli še nikjer. Takoj so nas obdali s svojo toplino in neposrednostjo. Kljub neprespanosti, z meglo v glavi, z mislimi ob prtljagi – za katero so nas prijazni gostitelji neprestano opozarjali, naj jo budno pazimo, ker lahko mimogrede kdo stegne roko in kaj ukrade – smo to plemenito gesto, polno simbolike, nadvse cenili in privolili v dolgotrajno fotografiranje, kljub temu da smo bili vsi zmešani in nismo natančno dojemali, kaj se pravzaprav okrog nas dogaja.

V hali se je pojavil Tine Vivod, predsednik *Zedinjene Slovenije*, krovne organizacije argentinskih Slovencev, po manirah in govorjenju velik gospod; povabil me je k sebi v avto, da me kot predsednika okteta in organizatorja počasti s posebnim prevozom. Ostale so razvozili drugi, Sandra pa je prisedla k Rezlju. Tako je bilo najbrž med njimi dogovorjeno. To so gospodje, ki imajo v sebi čut za čast in spoštujejo avtoriteto. Imajo diplomatski imperativ.

Domenili smo se, da odnesemo prtljago v *Rožmanov dom* in se nato nemudoma odpeljemo v »Naš dom«, kjer nas že čakajo za kosilo.

Mislil sem, da je kosilo prirejeno samo za nas. Ko pa stopimo v večji prostor pod dvorano, so okrog miz že sedeli številni gostje, čakali na nas, in ko smo se pojavili, so nam burno zaploskali, mi pa smo jim odzdravili s pesmijo *Oj, Triglav moj dom*.

Imenitno kosilo – šefica strežbe je bila šarmanтна in živahna Mici – nam je šlo v slast, ker smo bili sestradani kot volkovi. Takoj po kosilu pa smo se dvignili in šli preizkusit akustiko dvorane, kjer je bila za zvečer namenjena prireditve ob 37. obletnici društva. Akustika je bila zelo slaba. Predlagali so nam celo, da bi peli z mikrofoni, a smo odločno odklonili.

Časa je bilo zelo malo. Medtem ko smo se Sandra, Ladi in jaz z gospo Ivano Tekavec, tajnico društva, dogovarjali za potek programa, so ostali odšli v *Rožmanov dom*, da se sprostijo in pripravijo za večerni koncert.

(se nadaljuje)

Argentinski rojaki so nas na letališču v Buenos Airesu sprejeli slovesno in prisrčno: otroci v ljudskih nošah in s slovensko zastavo, šopom rož za Sandro in z nageljčkom v roki za vsakega izmed nas.

Janez Aquila v svojem času in prostoru

Gotsko slikarstvo je nekaterim morda na prvi pogled še vedno nekoliko manj blizu kot pa tisto, ki je nastajalo stoletja po njem. Čeprav so teme prav tako svetopisemske in marsikdaj celo lažje prepoznavne, pa je včasih oči težje prilagoditi samemu videzu figur. Pa še prostoru – če ta sploh obstaja –, kjer se le-te nahajajo. Morda nam o gotski umetnosti manjka le nekoliko več vedenja, umetniki, ki so tedaj ustvarjali, pa so marsikje še vedno nepoznani.

V vsakem čudovitem srednjeveškem spomeniku vedno znova odkrivamo čarobno moč minulega časa. Cerkev je bila v slovenskem prekmurskem prostoru vedno nekaj posebnega, ne zgolj in samo za preprostega vernika, ampak se je že od najzgodnejših časov drži aristokratski pridih. Skorajda vsa kvalitetnejša umetnost, ki se je v zadnji tretjini 14. in v prvi tretjini 15. stoletja razvijala v slovenskih deželah nasploh, pa v veliki meri razkriva češke vplive. Ti so se hitro, a precej razpršeno prek avstrijskih krajev širili do nas. Prav tako so pomembno vlogo odigrale tedaj aktualne češke novosti praškega (iz Prage) slikarskega sloga, ki je v 15. stoletju pripeljal

do uveljavitve t.i. *mednarodnega gotskega* ali *mehkega sloga* v srednji Evropi. To je bil slog, ki je draperijo figur krasil z mehкими, elegantinimi, krožnimi gubami. Tako je štajersko in prekmursko območje hitro uresničilo dane novosti in pokazalo visoko slogovno kakovost.

V slikarstvu nas je v tem času presenetilo nekoliko osamljeno, a kvalitetno delovanje *Johannesa Aquilae* ali *Janeza Orla iz Radgone*. Pridevek Aquila (Akvila) nima ničesar skupnega s kakšnim nemškimi Adlerjem, kot se je skušalo v začetku tolmačiti, ampak pomeni Janeza Evangelista, katerega simbol je orel. S svojo slikarsko delavnico je ustvarjal vse do prehoda v 15. stoletje. Freske, ki so označene z njegovim podpisom in ponekod celo z avtoportretom, pa so najbolj zgovorne v Turnišču in Martijancih na Slovenskem, v Velemérju na Madžarskem ter v Fürstenfeldu na avstrijskem Štajerskem (na meji z Gradiščanskim, nekdanja meja med cesarstvom in Madžarsko). Janez Aquila je bil najbrž slikarstva izučen v kakšnem samostanskem skriptoriju, saj tudi njegov slog razkriva očitne vplive češke umetnosti iz sredine 14. stoletja. Prepoznaven je namreč po močni in kompaktni plastičnosti figur ter z draperijo, ki v značilnih zavutih formah ovija telesa upodobljenecv. Potem je tukaj še t. i. češka obrazna tipika, ki izraža značilno ljubkost protagonistov, ter naslikana arhitektura z očitnimi iluzionističnimi učinki. Najbrž je umetnik tudi sam potoval na Češko ter si pridobil potrebno znanje. Pri nas je ustvarjal v Prekmurju (takrat v okviru madžarske države) in na vzhodnem Štajerskem. Da je deloval prav na tem področju, pa je bilo odvisno

Cerkev sv. Martina v Martijancih na Slovenskem.

Na tej strani: cerkev v Velemérju na Madžarskem.

predvsem od naročnikov in hkrati mecenov, ki so ga vabili na svojo posest, kjer je ustvarjal kar po nekaj let. Imel je prav tako obsežnejšo delavnico s pomočniki in to nam marsikje kažejo tudi opazne razlike v kakovosti izvedbe slikarjev. V Martijancih se mu je pridružil mlajši sodelavec skromnejših sposobnosti, imenovan »*Mojster martijanških apostolov*«. Slednji pa je bil že povsem izšolan v oblikah novega »*mehkega sloga*«.

Ker gre Aquilovi zapuščini pripisati kar nekaj zelo obsegajočih freskarskih ciklov, lahko govorimo tudi o Aquilovem opusu. Ta se časovno razteza skozi celotno zadnjo četrtino 14. stoletja in v začetek 15. stoletja. Njegovo prvo delo so freske v Veleméru na Madžarskem, ki so datirane z letom 1377 oziroma 1378. Tukaj je v celoti poslikal cerkveno ladjo in prezbiterij.

Sledi poslikava v Turnišču, ki je nastajala v dveh fazah in je datirana z letoma 1383 in 1389. Turniška cerkev je že vse od nastanka v 11. stoletju pomembno versko središče Dolnjega Prekmurja. Kot pražupniška cerkev je odigrala pomembno vlogo pri širjenju krščanstva med Slovenci med Muro in Lendavo. Prav zaradi njenega posebnega položaja je bilo mesto Turnišče zgodovinsko pogojeno in eno od štirih najpomembnejših trgov v Prekmurju. Slogovno gre za romansko cerkev *Marijinega vnebovzvetja*, ki je postala prezbiterij nove cerkve, dodana pa ji je bila velika nova kvadratna ladja. Prva dela Janeza Aquile in njegove delavnice so bile poslikave oboka in zgornjih del sten prezbiterija, zatem pa glavni deli sten (*stoječi apostoli in uničena votivna kompozicija na severni steni*). Stoječi apostoli so njegovo lastnoročno delo in v izdelavi so vidne kakovosti. Sledila je poslikava ladje z veliko cikli, med katerimi so *Zadnja sodba* na severni steni ter *legenda sv. Stanislava* na vrhnjem pasu vseh treh poslikanih sten. Tukaj pa gre za delavniško delo, četudi v mojstrovem slogu.

Aquilove poslikave, ki so nastale na avstrijskem Štajerskem, niso dokumentirane z letnicami, glede slogovnih značilnosti pa bi poslikavo v tako imenovani *Pistorjevi hiši (Pistorhaus)* v Radgoni lahko postavili v leto 1390. V pritličnem prostoru nekdanjega gostilniškega poslopja je naslikal posvetne cikle v slogu fresk iz Turnišča. Gre pa zlasti za *Ladislavove legende*.

V cerkvi *sv. Martina* v Martijancih, ki je bila sezidana leta 1392, je kot avtor fresk prav tako podpisan Janez Aquila. V prezbiteriju te cerkve srečamo najbolj

valno upodobitev *Nebeškega Jeruzalema* v naših krajih. Vrhunec na oboku pa predstavlja *Kristusa v slavi* in upodobljeno *Jagnje božje* na sklepniku oboka. V samem prezbiteriju pa se je tokrat Aquila tudi upodobil – kot moškega srednjih let v tipičnem srednjeveškem oblačilu, ob nogah je upodobljen cehovski grb, roke pa ima sklenjene v molitev ter drži napisni trak: *Vsi svetniki molite za mene Janeza Aquilo slikarja*. Zgornje partije sten, z naslikanimi gotskimi baldahini, so sicer še lastnoročno Aquilovo delo, medtem ko je vse ostalo že izvedel »Mojster martijanških apostolov« s sodelavci. To so stoječi apostoli, pa tudi posamične slike v cerkveni ladji.

Cerkev avguštinov-eremitov v Fürstenfeldu je na meji z Gradiščanskim. Nekdaj je bila tu meja med cesarstvom in Madžarsko. V sami cerkvi pa gre za novejšo Aquilovo delo, saj je v njej prisoten njegov podpis po letu 1400. Ustvaril je posamezne upodobitve, predvsem votivne (zahvalne) kompozicije v prezbiteriju in v ladji. Tukaj gre tudi za zadnje evidentirano Aquilovo delo. Po slogu pa bi se dalo freske prav tako pripisati »Mojstru martijanških apostolov« in sodelavcem.

Kar pa zadeva same tehnike slikanja na steno, je Janez Aquila kot prvi prinesel v naše kraje tehniko freske (*al fresco*) – to je slikanje na svež omet. Vse do druge polovice 14. stoletja je bilo namreč v naši de-

želi trdo zakoreninjeno slikanje na večkratno pobeljeno, suho podlago (*al secco*), kar pa ne zagotavlja brezhibnega obstoja poslikave. Mojster Aquila je tako ob vsakem novem naročilu skupaj z naročnikom izdelal obseg in vsebino poslikave, ki pa se je večinoma navezovala na patronat cerkve ter želje naročnika. Tehnika freske je sicer zelo zahtevna, saj potrebuje od umetnika brezhibno strokovno znanje.

Dela Janeza Aquile so nastajala s točno določeno vsebino in namenom. V večini primerov prikazujejo zgodbe iz Svetega pisma in so tako dostopne vsakomur. Večkrat pa poslikave nosijo tudi skrit pomen, ki

Zgoraj: detajl Marije z Jezusom.

posebja idejo bodisi *Nebeškega Jeruzalema*, *Zadnje sodbe* ali celo hvalospev čaščenju družinskih zavetnikov. V slogovni govorici njihovih snovalcev pa se rišejo poteze duhovnega razpoloženja časa v vseh tistih značilnostih, ki dvigajo te stenske slikarije na srednjeevropsko raven. In Janez Aquila jim je pridihnil svoj umetniški pečat, da so našle svoje mesto v okviru srednjeveške dediščine na Slovenskem, v Prekmurskem in prav gotovo tudi v širšem panonskem prostoru.

Levo: Pistorhaus v Radgoni. Na sredi in desno: pasijon v cerkvi v Turnišču.

Milan Dolgan

Kdo je avtor knjige JUTRO BREZ SONCA?

Pomembno bibliografsko razkritje, ki se tiče Franca Jeze

Slučajno sem se srečal s knjigo, z »romanom«, ki je izšel leta 1949 v ameriškem Clevelandu v »založbi Triglav« in je danes knjižna redkost. Kot pisatelj je naveden **Ivan Jontez**, naslov je **Jutro brez sonca**. Naslovnica knjige je lepo opremljena s črnobelo umetniško sliko: gorska pokrajina, v kateri se nahajata mlajša moški in ženska pred verskim znamenjem.

Na začetku knjige je z 19. avgustom 1946 datirano posvetilo petim ponesrečenim ameriškim vojaškim letalcem, ki jih je takrat sestrelila jugoslovanska (»Titova«) vojska nad slovensko Pokljuko, zaradi česar se je zahodna svetovna javnost zgražala, kajti letalo da je bilo neoboroženo. Kot je obširno popisano v posebnem poglavju hrvaške knjige *Tvrtka Jakovina* (**Čin rata: rušenje američkoga zrakoplova iznad Slovenije**) so v tem času ameriška letala pogosto kršila jugoslovanski slovenski zračni prostor. Že 9. avgusta je moralo ameriško vojaško transportno letalo zasilno pristati na polju ob cesti blizu Kranja. Ko ta problem še ni bil dokončno rešen in so potniki bili še priprti v Ljubljani, se je 19. avgusta zgodil še veliko hujši incident s petimi mrtvimi ameriškimi častniki. Znani sta imeni jugoslovanskih lovskih pilotov, ki sta ukaz o sestrelitvi izvedla: Vladimir Vodopivec in Milorad Knežev. Glavni slovenski časopis **Slovenski Poročevalec** o teh dogodkih, ki so imeli v zahodni javnosti veliko publiciteto (neki ameriški časopis je Jugoslaviji zagrozil z atomsko bombo), očitno ni smel poročati, je pa dne 24. avgusta objavil

odgovor predsednika Tita na pet očitno prirejenih vprašanj ameriških časnika. Tito se je v tem času zadrževal na Bledu.

Kdo je bil »avtor« **Ivan Jontez**, ki je čez tri leta svoj roman pričel z opisano sestrelitvijo? Ivan Jontez je bil poznan slovenski ameriški pisatelj in častnik, poklicno menda tudi trgovec. Rodil se je v Cerkljah na Gorenjskem leta 1902. Najprej je bival in že literarno deloval v Kanadi. Potem je živel v ZDA v Clevelandu. Sodeloval je v raznih časopisih, že od vsega začetka, to je od leta 1937, v reviji »za leposlovje in pouk« **Cankarjev glasnik**. To revijo je sprva uspešno urejal in usmerjal znani socialist Etbin Kristan, pozneje pa ga je nadomestil ravno Ivan Jontez, dokler ni leta 1943 prenehala izhajati. Takrat je pričel sodelovati tudi Louis Adamič. Medtem ko je Kristan ostro napadal fašizem in nacizem in s popustljivostjo ali celo s simpatijo do Sovjetske zveze tako rekoč tlakoval kasnejše vojno zavezništvo med ZDA in Sovjetsko zvezo, sam Kristan pa je po vojni prijateljeval s komunističnim Titovim režimom, je bil Ivan Jontez najbrž nekoliko drugačnih nazorov.

V Cankarjevem glasniku je Jontez objavjal številne prispevke. To je živahna publicistika (na primer: **Ljudje z dvema domovinama, Slovenske ustanove v Clevelandu, V senci albanskih planin – Prigode slovenskega vojaka**), zanimiva leposlovna proza (na primer: **Votli zobje, Iz pasjega sveta, Dve sestre, Samotar Janko**), ter politično in ljubezensko pesništvo (na primer: **Demokracija, Malodušnost, Srečanje, Pisma ljubezni**). Večje Jontezovo literarno delo je bila knjiga **Senca preko**

Portret Ivana Jonteza, ki ga je izdelala Nancy Bukovnik in je bil objavljen v Antologiji.

pota (Prosvetna matica, Chicago, 1940), to je spretno zgrajen krajši roman iz ameriškega življenja, pripoved o sindikalistu in časnikarju Tomu Planincu, ki je najprej žrtev strastne ženske, po hudi osebni krizi pa se poveže z žensko, ki ima posluh za človeško dostojanstvo. Drugo večje Jontezovo literarno delo je bila aktualna propagandna politična drama, ki se dogaja leta 1941 v že okupirani Sloveniji, ima značilen naslov **Z vero v vstajenje**.

Ni mi znano, da bi Jontez po vojni obiskoval staro domovino. V rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice so ohranjena njegova pisma Ani Praček Krasni. Njegov značaj izraža na primer tale izjava: »Za političnega urednika nisem ustvarjen, to sedaj priznavam ...« (1938) Umrl je leta 1979. In, kot rečeno, naj bi Ivan Jontez leta 1949 izdal svoj roman **Jutro brez sonca**. Poglejmo, kakšno je to ambiciozno, tako rekoč politično delo.

Dogajanje ni čisto nič ameriško, temveč je trdno zasidrano v povojno Ljubljano in Slovenijo. Glavna oseba je mladi časnikar Milan Kos, ki ima nekaj zaslonbe pri svojem šefu v redakciji, njegov oster nasprotnik pa je visok partijsko-policijski funkcionar Koren. Milan Kos je napisal in poskusil objaviti članek o sestrelitvi ameriških letalcev, v katerem je negotoval nad jugoslovansko avtoritarno oblastjo in sploh nad nedemokracijskim povojnim sistemom. Očitno je zaznal samozaverovano oblastniško mentaliteto kot zločinsko. V času vojne je Milan deloval junaško v svojem naravnem uporniškem elementu. S tem je nekoliko zaščiten, ko brž po vojni začuti, da je v novih okoliščinah spet potreben boj, boj za resnično osebno svobodo in za demokracijo. Prikazan je kot nekoliko zaletav in nezrel, vendar odločen upornik ali revolucionar po svojem značajskem bistvu, pri čemer daje svoji družbeni angažiranosti prednost pred osebno uspešnostjo in celo pred ljubezenskim doživljanjem. Že od mladih dni je prijateljaval z Olgo, dekletom iz ugledne ljubljanske kapitalistične družine, in se z njo zapletel v spolni odnos. Vendar se je hitro odpovedal takšni običajni življenjski perspektivi in je z Olgo ohranil samo uporniško sodelovanje.

Franc Jeza iz mladih dni.

Podobno tematiko in idejnost lahko razbiram v velikem romanu Karla Mauserja **Ljudje pod bičem**.

Skratka, Milan je družbeni idealist in aktivist, ki gre tako daleč, da zdaj sredi totalitarnega slovensko-ljubljanskega državnega sistema ustanavlja odporniško organizacijo. Poveže se z ameriško časnikarko Miss Sarich, ki potuje po Balkanu in mu pomaga. Kos obišče Trst, kjer naveže stike z Dr. Strehom. Zdi se, da bi to utegnil biti dr. Engelbert Besednjak, vendar se časovni podatki ne ujemajo, ta je prišel v Trst kasneje. Kaj pa če bi bil Dr. Streh teolog dr. Metod Turnšek?

Trenutni spopad med Korenom in Kosom se konča s Kosovim prisilnim dopustom, kasneje pa je seveda Kosova podtalna dejavnost še naprej pod policijskim in partijskim nadzorstvom, posebno ker Kos napiše v obliki letaka, ki ga njegova organizacija razpečava po Ljubljani, besedilo o nedemokracijskem režimu. Kos se ne ustavi niti pred tem, da kritizira predsednika Tita. V Trstu prične izhajati politični časopis, ki ga razpečavajo tudi v Sloveniji, in sicer ga zaradi konspiracije razpošiljajo iz Maribora. Treba pa je reči, da Kosovi ljubljanski sodelavci, ki so na začetku tako plastično predstavljeni, pozneje niso več posebno aktivni in nekako poniknejo.

Olga slušbuje na policijsko-partijskem arhivu, vendar zaradi svojih sposobnosti kmalu postane Korenova tajnica. Koren doživlja ob njej tudi zadovoljitev svojih osebnih čustvenih potreb. Torej Olga deluje dvosmerno, saj je hkrati povezana s Kosom in mu pomaga. Na ta način ima roman lastnosti napetega kriminalnega žanra. Prikazana je tudi dobra, pobožna Kosova mama. Roman se ne zaključi, kot bi bralec pričakoval, da bi se Kos, ko mu tako rekoč gori pod nogami, umaknil v inozemstvo, vsaj na Svobodno tržaško ozemlje, ampak vztraja v Ljubljani. Končno je aretiran in pride do sodne obravnave, ki je podrobno popisana. Sodišče še deluje po zunanjih formalnih demokratičnih načelih, čeprav se je že začel pritisk, naj se po vzoru sovjetskega sodstva opusti tako imenovani formalizem. Na procesu je prisotna tudi ameriška časnikarka. Kos izkoristi vse možnosti,

da razglaša svoje ugotovitve in stališče. Obsojen je na deset let težkega prisilnega dela. Mati in Olga se tolažita v frančiškanski cerkvi.

Med Kosovimi prijatelji in sodelavci je tudi proletarec livar, ki razmišlja takole: »Spoznal sem, da je človek brez vere v vedni nevarnosti, da se nepreklicno izgubi v labirintu cinizma in prostaštva in brezupnosti...« Koren ni opisan popolnoma negativno, saj je sposoben in njegova stališča so po svoje razumna: »Nobena stvar mi ni bolj zoprna, kakor gledati, kako se mnogo obetajoč mlad človek, kakor vi, sam upropašča iz gole nepotrpežljivosti nad počasnim tempom napredka ... Jaz zidam na nerazrušljivo skalo marksističnega dialektičnega materializma in stremim za ciljem, ki je vreden vsake žrtve; dočim je Kosov ideal napredek na podlagi dekadentne demokracije, ki sloni na starih in že davno ovrženih buržoaznih zmotah, vsled česar ni vreden žrtev, ki jih zahteva.« Ugotavljam, da pisatelj ne podira vseh mostov, ampak skuša biti pravičen, konstruktiven.

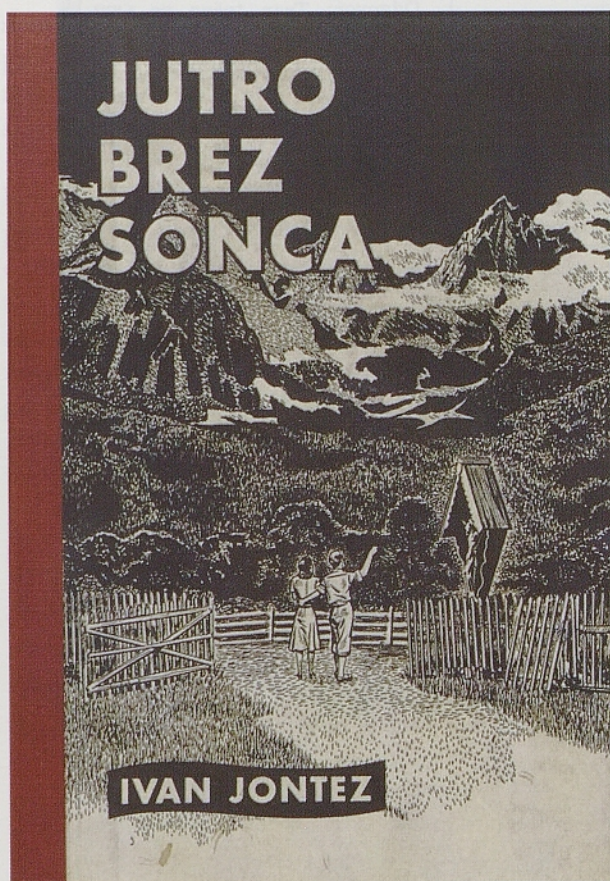
Celotno literarno delo Ivana Jonteza izčrpno predstavlja mag. **Jerneja Petrič** v zborniku **Sloven-**

ska izseljenska književnost 2. Seveda vključuje tudi roman *Jutro brez sonca*, in sicer brez kakšnega dvoma. Jontez je vključen tudi v znamenito **Anthology of Slovenian American Literature**, ki sta jo pripravila leta 1977 **Edward Gobetz** in **Adele Donchenko**. Jontez je v tej antologiji zastopan s prevodom novele **Razklane duše (A Soul Diveded)**, ki je bila objavljena leta 1935. Navajam zanimiv začetek pisateljve oznake: »Ivan Jontez worked in Slovenia as a farm laborer and came to America in 1929. Since his early youth, he has been in love with Slovenian literature and has also familiarized himself with the leading American, English, German, and Russian authors.«

Vendar pa je nemogoče, da bi roman **Jutro brez sonca** napisal ameriški Slovenec Ivan Jontez, ampak je bil avtor gotovo iz Ljubljane, iz Slovenije, in lahko tudi v Trstu delujoči pisatelj. Ali pa je šlo za tesno literarno sodelovanje, to je, da je Slovenec, Ljubljančan, Tržičan dal Jontezu na razpolago izčrpno literarno gradivo, ki ga je ta dokončno izoblikoval. Vprašanje je, kako je moglo priti do takšnega ali drugačnega sodelovanja in dogovora in kako je v podrobnostih potekalo.

Trdim, da je bil človek, ki se je dogovoril z Jontezom, **Franc Jeza** (1916 – 1984). To trdim na osnovi sorazmerno dobrega poznavanja Jezovega literarnega in publicističnega dela, njegove osebnosti, idejnosti in tudi sloga. Roman vsebuje nedvomne Jezove avtobiografske sledove, sledove Jezove povojne življenjske situacije. Dejstvo je, da sta Jontez in Jeza med seboj poklicno in značajsko nenavadno sorodna. Pozivam zgodovinarje in literarne raziskovalce, naj upoštevajo moj dvom o Jontezovem avtorstvu romana in naj raziščejo predstavljeni problem.

Prav v času med sestavljanjem pričujočega članka sem v Ljubljani dne 27. V. 2014 srečal znanega tržaškega kulturnega delavca gospoda **Sergija Pahorja**. Ta mi je podal tole važno izjavo: »Franc Jeza mi je pripovedoval, da je v Ljubljani za Slovenski Poročevalec napisal članek o sestrelitvi ameriškega letala nad Bohinjem, v katerem je tudi kritiziral nedemokratsko jugoslovansko oblast. Zaradi tega članka je prišel v takšne težave, da je ilegalno zapustil Slovenijo in prišel v Italijo, nato v Trst.« Sergej Pahor se spominja še raznih podrobnosti o ilegalnem prestopu meje. Torej je Milan Kos v romanu v resnici Franc Jeza, le da je zaključek romana drugačen, kot je bila resničnost. Je pa ta zaključek omogočil prikazati tipično povojno slovensko dogajanje. Pahorjevo pričevanje že skoraj pomeni dokaz o Jezovem avtorstvu romana.

Lepa naslovnica knjige »Jutro brez sonca«, ki vabi z ljubezensko vsebino in namiguje na letalski incident v Julijskih Alpah.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
LJUBLJANA,
KNAFLJEVA ULICA ŠTEV. 5
TELEFON 31-22 do 31-26

KOPIJI SE NE VRACAJO

IZHAJA V SAK DAN RAZEN
PONEDELJKA

SLOVENSKO POROČILA

★

G L A S I L O O S V O B O D I L N

Maršal Tito smatra angloameriško ultimativno noto za brezpredmetno

Beograd, 23. avg. Po končani preiskavi o priliki prisilnega pristanka ameriškega letala pri Kranju so pristojne oblasti na povelje vlade Federativne ljudske republike Jugoslavije izpustile dne 21. avgusta ameriške letalce in potnike, ki so bili 22. avgusta ob 7.30 jutraj sprejeti v Ljubljani pri amerškemu konzulu.

V zvezi s tem je maršal Tito odklonil ameriško ultimativno noto o tem vprašanju kot brezpredmetno.

Vlada FLRJ je tudi dovolila, da ameriške vojaške oblasti prevzamejo letalo, ki je moralo prisilno pristati pri Kranju 9. avgusta t. l. Iz generalnega sekretariata vlade FLRJ.

Odgovori maršala Tita na vprašanja angloameriških novinarjev o primerih kršitve suverenosti jugoslovanskega ozemlja

Baed, 23. avg. Danes je predsednik vlade FLRJ maršal Tito dal na vprašanja angloameriških novinarjev o primerih kršitve suverenosti jugoslovanskega ozemlja po ameriških letalih naslednje odgovore:

Vprašanje: Ali smatrate, da so kršitve suverenosti jugoslovanskega ozemlja, in če so, s kakšnim namenom?

Odgovor: Nепrestane kršitve suverenosti jugoslovanskega ozemlja od konca vojne do danes kljub vsem protestom, najprej s strani jugoslovanskih vojnih oblasti poznajo tudi protestom in notam zaveznikom vladam s strani vlade FLRJ jasno kažejo, da so ta preletavanja namerna. Po našem globokem prepričanju ima preletavanja našega ozemlja po zaveznških vojaških letalih, bombnikih in lovcih raznih tipov do letočih trdnjav, v prvi vrsti namen, demonstrirati in dokazovati vojno moč, zastraševati naše domoljubno prebivalstvo po eni strani in hrabriti protiljudske elemente v Jugoslaviji po drugi strani. Nadalje ima preletavanje našega ozemlja ne samo po bojnih letalih, temveč tudi po vojnih transportnih letalih, tudi namen opozoriti tiste predele, kjer so razmeščene naše vojaške enote, ki so v coni B in ob ostali meji. Sistematično preletavanje našega ozemlja v severni Sloveniji po zaveznških

transportnih in izvidniških letalih ne pomeni nobenega slučajnega izgubljanja s poti ali pa zgrošitve poti zaradi slabega vremena, temveč namerno in svojevoljno ravnanje zaveznških pilotov, ki ne spoštujejo suverenosti naše države in preletavajo naše ozemlje brez dovoljenja, da bi si skrajšali pot, — kakor sami pravijo.

Vprašanje: Ali boste uporabili isti postopek kakor 9. in 10. avgusta v primeru, če bi ameriška letala še naprej preletavala jugoslovansko ozemlje brez dovoljenja?

Odgovor: Ne! Takoj po drugem slučaju, ki se je brez naše krivde nesrečno končal, je bil izdan strog ukaz, da se ne sme streljati na transportna letala, ki bi kršila suverenost našega ozemlja s preletavanjem brez dovoljenja ali potrebe, temveč se pozovejo, naj pristanejo, če pa ne bi ubogala, naj se zapišeta številka in pripadnost, vlada pa bo v takih primerih podzela korake, ki se ji bodo zdeli primerni.

Vprašanje: Kako bi se dosegel sporazum med Ameriko in Jugoslavijo, da bi ameriška letala, ki bi izgubila smer ali bi bila v sili, mogla uživati letalsko gostoljubje?

Odgovor: To se prav lahko doseže toliko prej, ker smo mi tudi v pretekli vojni dokazali zaveznškim letalcem, da smo tudi za ceno žrtev

priljubljeni pomagati letalcem, ki so v sili.

Mislím, da se da to urediti tako, da bodo letala, ki bi zašla ali bila v sili, dala znak za pomoč ali znak za pojasnilo, da so zašla, in bodite uverjeni, da bodo naši vojaški in drugi organi napravili vse, da jim pomagajo.

Vprašanje: Kakšen je mednarodno priznani signal za pristajanje in katere dežele se ga poslužujejo?

Odgovor: Tega točno ne vem, zdi pa se mi, da je ta znak močnejše mahanje z enim krilom.

Vprašanje: Ker ste dali izjavo, da ste bili očividce dogodkov dne 9. avgusta, ali lahko zveemo vaš osebni opis tega, kar se je zgodilo?

Odgovor: Ta dogodek sem opazoval v zračni razdalji treh kilometrov. Mojo pozornost je zbudil šum letalskih motorjev. Najprej sem opazil našega lovca, ki je obletaval neko transportno letalo in takoj za tem kratek rafal, za katerim sem slišal samo močnejši šum kakor udarec ob zemljo. Takoj sem ukazal, naj se me obvesti o tem. Čez dve uri sem dobil poročilo, da je neko ameriško letalo krožilo nad Ljubljano; ko so se dvignili naši lovci in mu dali znak, naj se spusti, se je obrnilo proti jugovzhodu, toda bilo je zavrtno in je trdovratno nadaljevalo let proti avstrijski meji, ne da bi se pokorilo neprestanim znakom za pristanek, ki sta jih dajala dva naša lovca. Eden izmed teh loveev je prišel celo tik ameriškega letala in je kazal letalcu, naj se spusti, kar pa ta ni poslušal.

To so resnična dejstva in je zelo žalostno, ker jih v inozemstvu potrvarjajo in hočejo prikazati Jugoslavijo kot nekakega težkega krivca, ki kali zaveznške odnose, ki pa v resnici ne dela drugega, kakor, da zahteva spoštovanje svoje suverenosti, pri čemer je doslej pokazala največje možno potrpljenje.

Intervju predsednika Tita ameriškim novinarjem, objavljen dne 24. VIII. 1946 v Slovenskem Poročevalcu, je vljuden, sproščen, osebni, vendar glede dejstev o sestrelitvi zabrisan, tako da priča o nedemokratičnih postopkih in ovirah, saj sposobnemu novinarju Jezi niso dovolili objavljati ničesar o letalskih incidentih.

Predvsem bi bili dobrodošli še kakšni konkretni podatki-dokazi, ki jih trenutno nimamo. Poznam na primer Jezove literarno-publicistične novele, izdane pod naslovom **Zakasnela pomlad in druge kratke zgodbe** (Ptuj, 2010), kar bi bilo treba še enkrat pregledati. Kot je znano, je Franc Jeza, veliki slovenski borec za osamosvojitve Slovenije in tudi borec proti komunistični uzurpaciji oblasti v Sloveniji in Jugoslaviji, bil po rodu iz Hajdine blizu Ptuja, da je družbeno deloval že v tamkajšnji gimnaziji, da je dosti potoval po zahodni Evropi, vpisal se je na pravo v Ljubljani, prijateljaval z rojakom dr. Metodom Turnškom, bil med vojno aktivist Osvobodilne fronte in zapornik v Italiji in v Dachavu, po vojni je delal kot časnika pri **Slovenskem Poročevalcu** (to njegovo delovanje je še dokaj neraziskano), objavljaj pa tudi v **Tovarišu** in **Obzorniku**, dokler ni jeseni leta 1948 emigriral v Trst, živel najprej kot begunec, nato delal na slovenskem radiu, sodeloval v časopisju in v revijah, bil sourednik in izdajatelj, od leta 1954 naprej bil tako rekoč kulturna duša neodvisnega časopisa **Novi list**. Nedavno je izšla pri Slovenski matici knjiga Jezove politične publicistike. Leta 1994 je v Trstu izšel **Zbornik simpozija o Francu Jezi**. V tem zborniku je prikazal problematiko Jezove bibliografije **Jakob Emeršič** in jo tudi objavil. O romanu *Jutro brez sonca* Jakob Emeršič in drugi sodelavci zbornika ne poročajo.

Zanimivo je, da je Jeza v Trstu v reviji **Stvarnost**, ki jo je souredil, leta 1951 objavil razpravo **Pregled povojnega slovenskega slovstva**. Ta njegova kritična obdelava, ki zajema tudi zamejsko in nekoliko zdomsko ali emigracijsko književnost (Mausar, Bükvič), ne omenja Jontezovega romana. Mislim, da je to tako imenovani zgovorni molk. Če bi upošteval Jonteza, glede na moje domneve torej sebe, Jeza ne bi mogel zapisati: »A nikjer poguma, ustvarjalnosti, plodovitega iskanja novega, nikjer duha.«

Torej, raziskovalci, na plan! Jeza bi se mogel dogovarjati ali morda celo sestajati z Jontezom prav leta 1948 in 1949. Potrebne so kakšne arhivske najdbe, oprijemljivi podatki, in potrebna je podrobnejša vsebinska, motivna, idejna in jezikovno-slogovna raziskava Jezove literature. Trdni dokumentacijski dokaz o Jezovem avtorstvu romana **Jutro brez sonca** bi bil pomemben prispevek ne le za literarno zgodovino, ampak še bolj za splošno povojno slovensko zgodovino. Jeza je ena od najbolj osrednjih osebnosti te naše zgodovine. Kako je prišlo do dogovora med Jezom in Jontezom – to izvedeti in razsvetliti, bi bilo neprecenljive vrednosti. Nikar ne puščajmo naše preteklosti neraziskane.

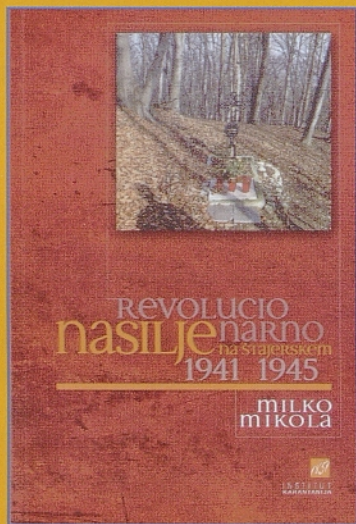
Omenim naj iz svojih izkušenj, da je tudi Jezov prijatelj in rojak **dr. Metod Turnšek** imel navado in mu je bilo potrebno, da je objavljaj svoja dela pod imenom drugega avtorja (Schmidt, Špekonja, poleg tega primer dolgo nerazrešenega psevdonima Dr. Anton Podstenar). Oba, Turnšek in Jeza, sta bila polnokrvna, pogumna časnika, Jeza pa je bil polnokrven in velik tudi kot politik. Tudi Jontez je bil živahen publicist, vendar vseeno bolj umirjen, politično manj razgledan, primeren za medija (kot pri špiritizmu) ali posrednika. Knjiga **Jutro brez sonca** je brez dvoma pomembno literarno, še bolj pa politično in časnikarsko delo, tako da je tudi zaradi same vsebine in idejnosti potrebno stvari razčistiti. Potrebna je nadaljnja osvetlitev Jezove izjemne osebnosti.

Literatura:

- Ivan Jontez: *Jutro brez sonca*. Roman. Založba Triglav, Cleveland, Ohio 1949
- Cankarjev glasnik. Mesečnik za leposlovje in pouk, 1937–1943, Cleveland
- Slovenski Poročevalec, Ljubljana, avgust–september 1946
- Jerneja Petrič: Ivan Jontez, Slovenska izseljenska književnost 2, uredila Janja Žitnik
- Tvrtko Jakovina: Američki komunistički saveznik. Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene američke države, Profil, Zagreb 2003
- Bojan Dimitrijević: Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo 1942 – 1992, Beograd 2006
- Zbornik simpozija o Francu Jezi, Trst 1994
- Jakob Emeršič: Gradivo za bibliografijo Franca Jeze. Zbornik simpozija, Trst 1994
- Franc Jeza: *Zakasnela pomlad in druge kratke zgodbe*, Ptuj 2010
- Franc Jeza: *Pregled povojnega slovenskega slovstva*, Stvarnost, Trst 1951
- Ivan Jontez: *Senca preko pota*, Prosvetna matica, Chicago 1940
- Korespondenca Ivana Jonteza z Ano Praček Krasno in z Etbinom Kristanom v Rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani
- Giles Edward Gobetz, Adele Donchenko: *Anthology of Slovenian American Literature with sixty reproductions of Slovenian ethnic art*, Slovenski Ameriški inštitut, Ohio, 1977
- Milan Dolgan: Dr. Metod Turnšek urednik in časnikar, Mladika, Trst 2007
- Milan Dolgan: *Kdo je bil dr. Anton Podstenar? Prispevki za novejšo zgodovino*, Ljubljana 2011

Revolucionarno nasilje na Štajerskem

Zgodovinar dr. Milko Mikola je pri Celjski Mohorjevi družbi in Inštitutu Karantanija izdal študijo *Revolucionarno nasilje na Štajerskem 1941–1945*. Gre za nadaljevanje projekta Študijskega centra za narodno spravo, ki je že sam izdal dve podobni študiji o medvojnem revolucionarnem nasilju na Gorenjskem in eno glede dela Primorske.

Avtor je prikazal posamezne oblike nasilja, ki ga je na Štajerskem med vojno nad civilnim prebivalstvom izvajalo partizansko gibanje, objavil vrsto slik, pričevanj in dokumentov. Pripravil je tudi še nepopolni seznam civilistov, ki so na Štajerskem – pred koncem vojne – postali žrtve partizanskih izvensodnih umorov (skupno 404), tistih, ki so jim sodila partizanska sodišča (62) in žrtev »pohorske afere«, torej pobitih partizanskih novincev (52).

ŠKOF VINKO BOKALIČ

Kot je znano, je bil eden izmed treh argentinskih škofov slovenske krvi, msgr. Vinko Bokalič Iglič, pomožni škof sedanjega papeža Frančiška, ko je bil nadškof Buenos Airesa. Ob ureditvi nasledstva na tem sedežu pa je papež Bokaliča imenoval za škofa v mestu Santiago del Estero na severu države. Umestitev je bila 10. marca.

MNENJA Z MERO

»Spletni magazin z mero« Časnik (www.casnik.si) je v knjigi z naslovom *Mnenja z mero* objavil izbor 70 Časnikovih kolumn iz zadnjega obdobja s področja politike, Cerkev in zgodovine. Prispevalo jih je 50 različnih avtorjev.

Knjigo so predstavili 16. junija v Ljubljani.

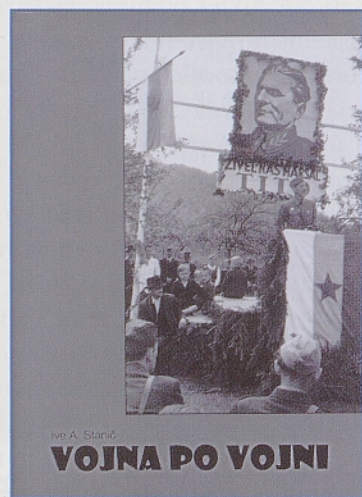
SMRT DVEH PRIMORSKIH DUHOVNIKOV

V bolnišnici v Ljubljani je 15. junija umrl upokojeni župnik Vinko Lukan. Rodil se je 5. februarja 1931 pri Nancyju v Franciji, od koder se je družina leta 1935 vrnila na Primorsko. Leta 1942 je začel obiskovati malo semenišče kapucinov v Vipavskem Križu, nato je študiral po Italiji in bil leta 1957 v Bellunu posvečen v duhovnika. Kmalu nato se je vrnil v domovino in služboval v različnih krajih, nazadnje (1966–2003) kot župnik v Opatjem selu. Tej župniji je tudi posvetil knjigo *Opatje selo skozi čas, 1643–1993*.

Dne 19. junija pa je preminil upokojeni župnik Franc Pivk. Rodil se je 23. septembra 1930 v Zadlogu pri Črnem Vrhu. Očeta so mu umorili partizani. V duhovnika je bil posvečen leta 1957 v Ljubljani. Služboval je v Vipavi, pri Marijinem Celju, na Gočah in do upokojitve kot župnik v Vipavi (1971–2012). Zelo je skrbel za cerkev Žalostne Matere božje v Logu. Zanimal se je za zgodovino in si prizadeval za popravo vojnih in povojnih krivic. Ker je doštudiral biologijo, je bil v letih 1971–90 tudi profesor v malem semenišču v Vipavi.

VOJNA PO VOJNI

Že lani je neutrudni raziskovalec polpreteklega trpljenja in krivic Ivo A. Stanič v samozaložbi na 328 straneh izdal svojo deseto knjigo *Vojna po vojni*. V njej je na poljuden način s kratkimi poglavji in številnimi dokumentarnimi ali simboličnimi slikami opisal, kako si je komunistični režim v prvih sedmih povojnih letih povsem podredil vsa področja življenja v Sloveniji in Jugoslaviji.

SLOVENC NA VOLITVAH NA MADŽARSKEM

Na Madžarskem so za parlamentarne volitve 6. aprila uveljavili nova volilna pravila. V parlament so tokrat izvolili 199 poslancev namesto prejšnjih 386. Mandat traja 5 let.

Narodnim manjšinam, ki jih je na Madžarskem 13, so tokrat prvič omogočili, da izvolijo svojega »zagovornika« (»szószóló«). V parlamentu dela kot ostali poslanci in ima na voljo določene usluge, ne more pa glasovati.

Za porabske Slovence je bila izvoljena profesorica srednje strokovne šole v Monoštru Erika Köleš Kiss, sicer predsednica Slovenske samouprave Monošter - Slovenska ves in podpredsednica Državne slovenske samouprave.

Posamezne manjšine na Madžarskem imajo pravico, da predstavijo svoje narodne liste, vendar brez zajamčenega zastopstva. Novost pa je v tem, da so liste nujno za vsako manjšino posebej, medtem ko so se na preteklih volitvah lahko manjšine povezovale. Za glasovanje za narodno listo se je treba predhodno registrirati. Dvojno glasovanje (za narodno listo in kako stranko), kot velja v Sloveniji, ni dovoljeno. Če nihče ni polnopravno izvoljen, postane prvouvrščeni kandidat narodne liste »zagovornik« manjšine v parlamentu.

Za izvolitev poslanca bi letos potrebovali 21.000 glasov. Tudi močnejše skupnosti (Nemci, Romi) tokrat niso uspeli izvoliti polnopravnih poslancev.

Čeprav živi na Madžarskem kakih 3.000 porabskih Slovencev, se je za slovensko listo registriralo le 199 volivcev, zanjo pa jih je glasovalo 133.

UMRL JE PISATELJ VLADIMIR KAVČIČ

V Ljubljani je 22. julija umrl plodoviti pisatelj, urednik in politik Vladimir Kavčič. Letos je prejel Prešernovo nagrado za življenjsko delo in imel ob podelitvi odmeven nagovor. Rodil se je 20. julija 1932 v Podgori pri Gorenji vasi. Po poklicu je bil pravnik, že zgodaj pa se je posvetil pisanju in uredništvu. Med drugim je bil urednik revij Borec in Svobodna misel ter sourednik Prostora in časa. Pred demokratizacijo je bil minister za kulturo in predsednik Kulturne skupščine Slovenije.

V novelah, romanih in dramskih delih se je posvetil predvsem psihološki in moralni analizi svojih junakov v tiskah okupacije, partizanskega boja, državljanske vojne in povojnega nasilja.

RAST XLIII

Tudi letos je bila na obisku v Evropi skupina slovenskih maturantov iz Argentine (RAST XLIII), in sicer 33 dijakov iz Buenos Airesa in Bariloč, ki so jih spremljali voditelji Mirjam Mehle, Tatjana Modic Kržišnik in Milan Magister. Po uvodnem ogledu Rima in pred tečajem slovenščine, nastopi ter obiski v Ljubljani, po Sloveniji in na Koroškem jim je Knjižnica Dušana Černeta priredila 26. in 27. junija »zamejska dneva«.

Obsegala so vrsto srečanj in ogledov na Sabotinu, v Gorici, Trstu in okolici ter sooblikovanje »srečanja pod lipami« pod naslovom Argentinski čudež na dvorišču Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici.

Sami abiturienti so tudi letos pripravili svoj almanah na 80 straneh z naslovom Gradili so boljši svet.

GORIŠKA POLITIČNA ZGODOVINA

Goriški Inštitut za družbeno in versko zgodovino (Istituto di storia sociale e religiosa) je izdal študijo o delu goriškega občinskega sveta v času od »pomladi narodov« do razpusta ob izbruhu prve svetovne vojne. Na podlagi arhiva svojega prastrica msgr. Luigija Faiduttija (1861–1931) jo je napisal Francesco Cromaz, uredila pa Liliana Ferrari. Posvečena je zlasti italijanskim svetovalcem liberalno-nacionalne in krščansko-socialne usmeritve ter upravnim vidikom. Njen naslov je Pagine goriziane, Liberal-nazionali e cattolici popolari italiani al Comune di Gorizia (1851–1914).

VILI STEGU KOT PESNIK

Društvo 2000 je svojemu rajnemu članu, duhovniku in kulturnemu delavcu Viliju Steguju (1943–89) izdalo knjigo Samotna pot. Uredil jo je Peter Kovačič, v njej pa so celotni Stegujev pesniški opus in razprave petih avtorjev z lanskega simpozija o Viliju Steguju na Premskem gradu.

Tržaški pesnik Ivan Tavčar pa je pri založbi Il Convivio na Siciliji izdal svoj prevod Stegujevih poezij v knjigi Vili Stegu, Sogni in estinzioni (Ugašajoče sanje), s podnaslovom Rielaborazione poetica dell'originale sloveno di Giovanni Tavčar (Ivana Tavčarja prepesnitev slovenskega izvirnika).

Pisatelj Alojz Rebula 90-letnik

Tržaški pisatelj Alojz Rebula je 21. julija obhajal 90-letnico. V Loki pri Zidanem mostu, kjer pretežno živi zadnja leta na ženini domačiji, so mu občina Sevnica, krajevna skupnost, župnija, Kulturno društvo Primož Trubar in Aktiv žena iz Loke pripravili prisrčno javno srečanje v Trubarjevem domu.

Ob glasbenem sporedu in številnih pozdravih ter čestitkah je imel osrednji govor evropski poslanec Lojze Peterle. Predsednik Slovenske škofovske

konference, novomeški škof Andrej Glavan pa mu je čestital ob podelitvi njenega najvišjega priznanja, odličja sv. Cirila in Metoda.

Ob jubileju je Cankarjeva založba poskrbela za ponatis temeljnega Rebulovega romana *V Sibilinem vetru*, Mladika je ponatisnila lanski kratki roman *Pred poslednjim dnevom*, Celjska Mohorjeva družba pa je v sodelovanju z Goriško Mohorjevo družbo in Mladiko v skupni knjigi z naslovom *Kominform v Zabrinju - Divji golob* na 485 straneh natisnila Rebulov najnovejši roman iz časa kominforma na Tržaškem in pregledani ponatis duhovniškega romana iz leta 1973 *Divji golob*.

Za mavrico preko oceana

V Sevnici so 7. maja na gradu odprli razstavo z izborom slik iz zadnjih desetletij slikarja Jožeta Vodlana (1938), ki živi in ustvarja v ZDA.

V knjižnici v Sevnici pa so 5. junija predstavili knjigo Rudija Mlinarja *Za mavrico preko oceana*, Biografski roman o Jožetu Josephu Vodlanu. Avtor predstavlja Vodlanovo življenje in delo, a tudi življenje in delo njegovega prijatelja in sodelavca Mira Zupančiča, ki je ravno tako slikar v ZDA.

ZAPISI IZ RIŽARNE

Od januarja do junija je bila v nekdanjem nacističnem taborišču v Trstu, Rižarni, na ogled razstava *Napisi, pisma in glasovi, Sledovi žrtev in preživelih iz Rižarne*. Uprava občinskih muzejev tržaške občine je ob tej priložnosti izdala tudi katalog več avtorjev, ki ga je uredil Francesco Fait, vanj pa vložila še zgoščenko z dodatnimi dokumenti.

Razstava in publikacija sta podrobno predstavila zapise, ki so jih v celicah in drugih prostorih vdolbli, izpraskali ali napisali jetniki, izmed katerih je mnoge čakala smrt v sami Rižarni ali v nemških taboriščih. Del napisov je še viden in so jih nedavno restavriral, druge je pred uničenjem prepisal Diego De Henriquez. To njegovo gradivo je na zgoščenci v celoti dostopno.

V katalogu so nadalje izbor pisem iz Rižarne in koronejskih zaporov, fotografij zapornikov, pričevanja nekaterih preživelih in osnovni podatki o 348 znanih žrtvah Rižarne.

Pri tem lahko omenimo, da je tržaška občina 28. julija končno odprla javnosti mirovniško naravnani vojni muzej v nekdanji vojašnici v Ul. Cumanu, kjer je na ogled del De Henriquezovih zbirk. Druge še pridejo na vrsto.

GORIČAN PROVINCIAL JEZUITOV

V cerkvi sv. Jožefa v Ljubljani je ob praznovanju goda sv. Ignacija Lojolskega in 200-letnice obnove Družbe Jezusove 31. julija nastopil šestletni mandat novi provincial slovenske province jezuitov p. Ivan Brešan (Bresciani). Rodil se je leta 1970 v Gorici, kjer je obiskoval slovenske šole, v noviciat je stopil leta 1993, duhovniško posvečenje pa je prejel leta 2004. Študiral in delal je v več državah, od leta 2011 pa je bil župnik v Dravljah v Ljubljani. Tudi njegov brat David je duhovnik in jezuit.

SEMINAR SLOVENSKEGA JEZIKA

Od 30. junija do 11. julija je bil na Filozofski fakulteti v Ljubljani jubilejni, 50. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zadnja leta ga prireja njen Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Skupni naslov letošnjega seminarja, ki je privabil 114 udeležencev iz 26 držav, je bil *Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Mednarodna konferenca v sklopu seminarja pa je bila 1. in 2. julija posvečena *Prihodnosti slovenščine in slovenistik po svetu*.

PROTESTANTINO

Časnikar in zgodovinar Tino Mamič je pri založbi Adam v Ajdovščini izdal 184 strani debelo knjigo *Protestantino*, Kolumne izpod Čavna.

Gre za izbor komentarjev, ki jih je avtor v preteklih letih v različnih časopisih in revijah (Bonbon, Primorske novice, Demokracija, Ampak idr.) posvetil žgočim temam sedanosti, večkrat zabeljenih s ščepcem humorja.

RETROSPEKTIVA RUDOLFA SAKSIDE

V goriški palači Attems je do 12. oktobra na ogled razstava Saksida, slikar pravljicar. Gre za doslej najpopolnejšo predstavitev likovnega opusa goriškega slikarja Rudolfa Saksida (1913-84) ob 30-letnici smrti. Pripravili so jo Goriška pokrajina, Pokrajinski muzeji iz Gorice in Društvo za umetnost Kons iz Trsta. Njen kustos je Joško Vetrh, Giulia Giorgi in Alessandro Quinzi pa sta kustosa razstavne postavitve.

Razstavo so odprli 19. junija, v načrtu pa sta še njen prenos v Trst in izdaja obsežne monografije.

Razstavljeni dela prikazujejo umetniško pot Rudolfa Saksida od futurističnih začetkov v 30. letih prejšnjega stoletja prek lepakov in ilustracij do olj, pastelov in lepljenk zrelega obdobja.

UMRL JE INŽ. FRANK GRMEK

Nedaleč od Toronta je 23. maja preminil inž. Frank Črtomir Grmek (v Kanadi tudi Gormek). Rodil se je 4. decembra 1925 na Igu in med vojno ter tik po njej doživel zelo hude stvari. Nemci so ga mobilizirali in poslali v Francijo, kjer je iskal stike z odporništvom, zato so ga zaprli, sprva hudo obsodili, potem pa poslali na rusko fronto. Tam je bil ranjen, na okrevanju doma pa je odšel med slovenske četnike. Vrnjen je bil iz Vetrinja, ušel iz škofovloškega gradu, bil ujet in pozneje osvobojen. Pobegnil je čez mejo v Lienz in se leta 1948 izselil v Kanado. Tam je doštudiral inženirstvo in v javni službi načrtoval cestne in železniške mostove v Kanadi in nekaj let v Bangladešu.

Vedno je bil dejaven v slovenski skupnosti, zlasti v društvu Slovenski dom. Bil je navdušen športnik in lovec.

V letih 1995-2009 je izdal pet knjig v slovenščini, eno izmed teh pa je priredil v angleščini. Spomine na četniško obdobje je opisal v knjigah Orli pod Triglavom (v angleščini Freedom Fighters) in Borci za svobodo, lovu je posvetil knjigi Izziv divjine in Čar divjine in divjadi, svojemu društvu pa publikacijo Zgodovina Slovenskega doma.

NAGRADA ZA DELO O P. CORTESEJU

V Vili Carlotta v kraju Tremezzo ob Comskem jezeru so 13. julija razglasili zmagovalce 7. literarnega natečaja Antonio Fogazzaro. Tretjo nagrado za kratko prozo je prejela tržaška avtorica Elena Blancato, ki je v zadnjih treh letih izdala dve knjigi, za kateri je značilno, da je vanju bogato vpletla slovenska osebnost in krajevna imena, kraške običaje in pripovedi. Prvi je naslov Martin lo škrat, Storie del Carso e dintorni (Škrat Martin, zgodbe s Krasa in iz njegove okolice), drugi pa Le voci del Carso (Kraški glasovi). V delu, ki je prejelo nagrado v Lombardiji in ki nosi naslov Ruah (Vejanje Duha), je dramatično opisala zadnje dneve patra Placida Corteseja v bunkerju gestapa na Oberdankovem trgu v Trstu jeseni 1944, ob tem pa - s pogledi nazaj - življenje in delo minorita s Cresa, ki je med vojno veliko pomagal slovenskim internirancem v Padovi in upornikom proti trinoštvu.

DUHOVNIŠKE SMRTI V ZDOMSTVU

Na velikonočno nedeljo, 20. aprila, je v Buenos Airesu podlegel dolgi bolezni salezijanec Jože Repovž. Rodil se je 19. novembra 1954 v Buenos Airesu in bil posvečen v duhovnika leta 1983. Dolga leta je bil inšpektor buenosaireške in južne salezijanske province, a tudi župnik in šolnik, pri čemer ni pozabljal na slovensko skupnost.

V škofijskem domu za ostarele duhovnike v Clevelandu je 16. junija umrl dr. Pavel Krajnik. Rodil se je 29. septembra 1922 na Godešiču pri Škofji Loki in imel dve sestri redovnici. Kot begunec je bil gojenec Rusikuma v Rimu, kjer je študiral na Vzhodnem inštitutu in bil leta 1950 posvečen v duhovnika. Dve leti kasneje je doktoriral iz teologije in se izpopolnjeval v Münchnu. Leta 1957 se je preselil v Argentino, leta 1968 pa v Cleveland, kjer je bil kaplan pri Mariji Vnebovzeti, od leta 1975 do leta 2009 pa župnik slovenske župnije sv. Cirila in Metoda v mestu Loraine. Takrat so jo ukinili in cerkev prodali, on pa se je umaknil v starostni dom, od koder je še naprej sodeloval s slovensko skupnostjo.

V Sloveniji, kamor se je vrnil umret, pa je 27. julija preminil frančiškan p. Janez Tretjak. Rodil se je 21. avgusta 1945 v Dovžah pri Slovenj Gradcu. V duhovnika je bil posvečen leta 1976. Od leta 1980 do lani je služboval med Slovenci v Avstraliji, skoraj od začetka ves čas v Adelajdi, kjer je tudi zgradil cerkev in župnišče sv. Družine.

SKAVTSKI TABORI

Slovenska zamejska skavtska organizacija je julija in avgusta priredila kar osem poletnih taborov, in sicer vse v Sloveniji, razen dveh pobud za tretjo starostno vejo (roverji in popotnice).

Goriški del je imel po en tabor za vsako starostno vejo, tržaški del pa je imel po dva tabora za najmlajše (volčiči in volkuljice) ter za najstarejše člane organizacije, enega pa za srednjo starostno vejo (izvidniki in vodnice).

Goriški klan roverjev in popotnic ter tržaški mestni klan sta se kot gosta udeležila 3. državne "route" italijanskih katoliških skavtov AGESCI v parku San Rossore pri Pisi. Udeležencev je bilo okoli 35.000. Prvih 6 dni so bili na vrsti skupni potovalni tabori dveh ali treh različnih klanov. Naši skavti so bili Tržačani v Toskani, Goričani v Umbriji, sledil je skupni del z vrhuncem 10. avgusta.

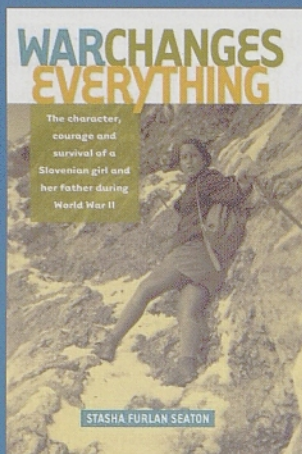
V Sloveniji je v prvi polovici avgusta zasedala v Ljubljani 40. Svetovna skavtska konferenca, pred tem pa je bil na Rogli Svetovni skavtski forum mladih.

HČERKA PROF. BORISA FURLANA STASHA JE IZDALA SPOMINE

Hčerka znanega tržaškega politika, pravnika in političnega preganjanca pod fašizmom in komunizmom prof. Borisa Furlana (1894–1957) Stasha Furlan Seaton je v ZDA, kjer živi kot upokojena šolnica, v angleščini izdala spomine pod naslovom *War changes everything* (Vojna vse premeša).

Tudi sama se je rodila v Trstu leta 1924, vendar se je družina leta 1930 umaknila v Ljubljano, marca 1941 pa je tik pred napadom na Jugoslavijo odšla z očetom v svet. Staša se je leta 1944 pridružila partizanom v Dalmaciji, po vojni pa se je spričo razmer in očetove aretacije (obsojen je bil na smrt na montiranem Nagodetovem procesu leta 1947, vendar so mu kazen spremenili v zapor) umaknila v Trst in nato v ZDA, kjer je doštudirala in si ustvarila družino.

KULAŠKI PROCESI V SLOVENIJI

Študijski center za narodno spravo v Ljubljani (SCNR) je v okviru raziskovalnega programa o nasilju komunističnega totalitarizma v Sloveniji v letih 1941–1990 obdelal tudi boleče poglavje odnosa jugoslovanskega režima do kmetov, torej odkupe in obvezno oddajo pridelkov, agrarno reformo, vsiljevanje zadrug, boj proti »velikim in bogatom kmetom« - kulakom.

Do dodatne zaostritve je prišlo po resoluciji kominforma, ko je hotel režim pokazati, da je bolj stalinističen kot Stalin. Takrat so se začeli tudi »kulaški procesi«.

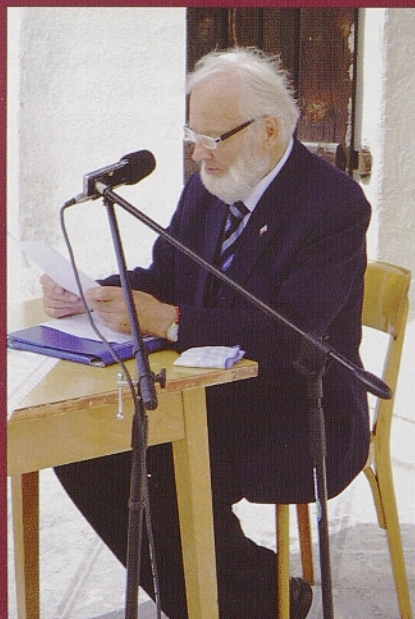
V tem okviru je izšla knjiga dr. Mateje Čoh Kladnik *Kulaški procesi v Sloveniji med letoma 1949 in 1951*. Na 212 straneh večjega formata v slogu publikacij SCNR obsega študijo in preslikavo kopice dokumentov.

ROMANJE TREH SLOVENIJ

Na prvo avgustovsko nedeljo, 3. avgusta, je bilo na Sv. Višarjah 26. Romanje treh Slovenij, katerega prirejanje je od prvotnih pobudnikov, izseljenskih duhovnikov in laikov, že pred dolgimi leti prevzela Rafaelova družba. Ta zadnja leta ob romanju prireja tudi Višarske dneve mladih.

Letošnji predavatelj je bil kulturni delavec in bivši poslanec ter konzul prof. Tomaž Pavšič, ki je govoril na temo *Slovenija, ostani naša!*

Slovesno somaševanje je vodil in imel odmevno pridigo celjski škof ter upravitelj mariborske nadškofije dr. Stanislav Lipovšek.

Prijetno novost je predstavljala dejavna prisotnost rojakov iz videmske pokrajine: pri maši in med kulturnim sporedom so peli domačini iz Ukev in Žabnic, med udeleženci pa je bil cel avtobus članov Planinske družine Benečije.

Levo: prof. Tomaž Pavšič predava za višarskim svetiščem. Dsno: del občinstva na Romanju treh Slovenij. Prvi na desni je glavni somaševalec in pridigar, škof Stanislav Lipovšek (foto: Aleš Breclj).

Srečanja pod lipami

Med lepimi novostmi, ki so obogatile kulturno ponudbo našega slovenskega prostora, spadajo prav gotovo Srečanja pod lipami v Gorici. Od lanskega poletja jih skupno prireja Kulturni center Lojze Bratuž in Krožek za družbena vprašanja Anton Gregorčič.

Začela so se julija lani kot posrečena poletna pobuda na odprtem, dobesečno pod lipami, ki so jih goriški katoliški Slovenci posadili v 50. letih prejšnjega stoletja, ko so kupili zemljišče za gradnjo Katoliškega doma, predhodnika Kulturnega centra.

Med poletnimi gosti so se pod goriškimi lipami lani zvrstila prvovrstna imena, in sicer časninar Jože Možina (11. julija), raziskovalec Igor Omerza (25. julija), zgodovinar Jože Dežman (1. avgusta) in politik Janez Janša (8. avgusta).

S srečaji so nato nadaljevali tudi jeseni, ko se je začela klasična sezona naših ustanov. Do konca leta so povabili v Kulturni center Lojze Bratuž raziskovalko Miro Cencič (17. oktobra), pričevalca z Golega otoka Andreja Aplenca in časninko Alenko Puhar (24. oktobra), misijonarja Pedra Opeko (22. novembra) ter upokojenega ljubljanskega nadškofa Alojza Urana za božično duhovno misel (19. decembra).

V tem letu pa so do poletja imeli v gosteh predsednico Slovenske kulturne akcije iz Buenos Airesa Katico Cukjati (23. januarja), zgodovinarja Ferruccia Tassina (30. januarja), časninko Rosvito Pesek z monografijo o Pučniku (2. aprila), goriškega nadškofa Redaellija za velikonočno duhovno misel (10. aprila), novega predsednika Goriške Mohorjeve družbe msgr. Renata Podbersiča (7. maja) ter evropsko poslanko Slovenske demokratske stranke Romano Jordan (20. maja).

Avgusta pa se je sklenil poletni niz Srečanj pod lipami, ki so to poletje spričo vremena bila v glavnem v komorni dvorani. Na odprtem pa je le uspelo nastopati maturantom skupine RAST iz Argentine (26. junija) in zgodovinki Petri Svoljšak (3. julija), nakar so v komorni dvorani spregovorili izobraženec in filozof Evgen Bavčar iz Pariza (10. julija), avtorica in raziskovalka Marija Stanonik (24. julija), domači srebrnomašnik Karlo Bolčina (31. julija) in igralec ter kantavtor Iztok Mlakar (7. avgusta).

Srečanja pod lipami so zamišljena kot odprt in sproščen pogovor z vsakokratnim gostom. V vseh teh mesecih in srečanjih se je zato zvrstilo več moderatorjev. Posebnost večerov pa je tudi v tem, da se na njih zbere številno občinstvo. Več srečanj je bilo prav množično obiskanih. Publika, ki obiše Kulturni center Lojze Bratuž, pa je goriško čezmejna. Slovenski goriški ljudje iz čezmejnega prostora se na Srečanjih pod lipami lepo prepletajo in srečujejo.

E. J.

Od zgoraj dol: Erika Jazbar, Janez Janša in Andrej Černic; zgodovinarica Petra Svoljšak in Renato Podbersič ml.; filozof Evgen Bavčar in Erika Jazbar (foto Aleš Brecejl).

Letni seminar ZCPZ

Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem organizira vsako leto enotedenski seminar za pevce in organiste. Letošnji seminar, katerega se je udeležilo skoraj sto udeležencev, med njimi kakih osemdeset pevcev, je bil v Zrečah na Štajerskem od 3. do 9. avgusta. Pevske vaje sta v jutranjih urah vodila pevodja Tomaž Tozon in Aleksandra Pertot, orgelski tečaj za mlade organiste pa je vodil Gregor Klančič. Tržaške pevce sta obiskala in počastila celjski škof Stanislav Lipovšek, ki je v zreški cerkvi daroval sv. mašo, in zreški župan mag. Boris Podvršnik. V popoldanskih urah so se pevci posvečali spoznavanju lepih štajerskih goric in bližnjih krajev od Slovenskih Konjic in Žičke kartuzije do Slovenske Bistrice.

Mladi pevci med vajo (zgoraj levo); med vajo s prof. Tozonom (desno). Spodaj: mladi organisti po nastopu (levo); združeni zbor med mašo v zreški cerkvi (desno)

D. Florjančič, A. Vovko, dr. Stanonikova in T. Simčič.

Afriki. Avtorico in njeno delo je predstavil prof. Tomaž Simčič. Na večeru sta poleg dr. Stanonikove sodelovala še Damijan Florjančič, sin Danila Florjančiča, in dr. Andrej Vovko, vnuk pesnika Jože Lovrenčiča.

Pesnjenje v času fašizma

Kulturni center Lojze Bratuž in Krožek Anton Gregorčič v Gorici sta sredi poletja priredila lepo vrsto kulturnih večerov »pod lipami«. Žal so se zaradi letošnjega deževnega poletja srečanja odvijala v glavnem v komorni dvorani centra. Tako so 24. julija »pod lipami« predstavili tudi knjigo ddr. Marije Stanonik »Slovenska pesem v tujem škornju«, ki je izšla pri Mladiki. V monografiji avtorica obravnava slovensko odporniško pesnjenje v času fašizma in med drugo svetovno vojno v Severni

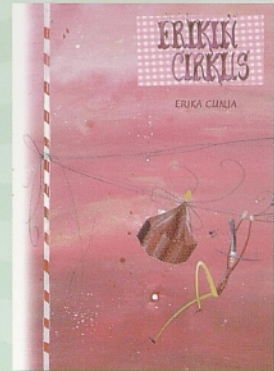

**Vse publikacije
naše založbe**

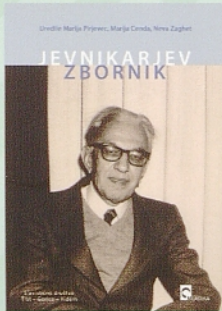
lahko dobite

- osebno na našem sedežu v ulici Donizetti 3
- naročite po telefonu na 040 3480818
- ali po e-mailu na uprava@mladika.com

s 15% popustom!

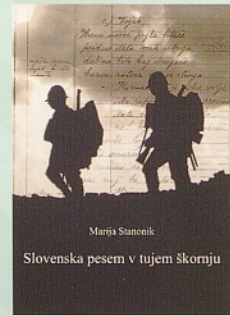

JEVNIKARJEV ZBORNIK
ur. M. Pirjevec,
N. Zaghet, M. Cenda

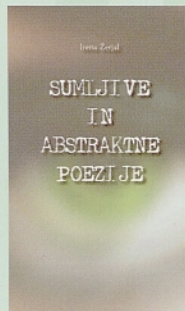

M. Gomboc
POZNEJE SE POMENIVA

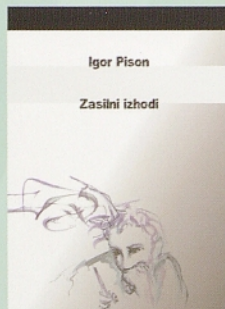
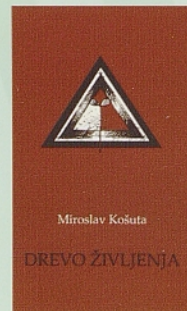
M. Stanonik
**SLOVENSKA PESEM
V TUJEM ŠKORNJU**

I. Žerjal
**SUMLJIVE IN
ABSTRAKTNE
POEZIJE**

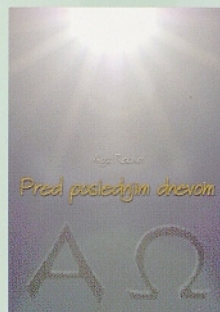

M. Košuta
DREVO ŽIVLJENJA

I. Pison
ZASILNI IZHODI

A. Rebula
**PRED POSLEDNJIM
DNEVOM**

B. Pahor
MIMO JE ŠEL SPOMIN